

Mendelova univerzita v Brně
Provozně ekonomická fakulta

Vklady a úvěry v českém bankovním sektoru

Bakalářská práce

Vedoucí práce:

Ing. Jana Laštůvková, Ph.D.

Gabriela Adamová

Brno 2017

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala Ing. Janě Laštůvkové, Ph.D. za její cenné rady a připomínky, za její čas a celkově za odborné vedení mé bakalářské práce.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci: **Vklady a úvěry v českém bankovním sektoru** vypracoval/a samostatně a veškeré použité prameny a informace jsou uvedeny v seznamu použité literatury. Souhlasím, aby moje práce byla zveřejněna v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách ve znění pozdějších předpisů, a v souladu s platnou *Směrnicí o zveřejňování vysokoškolských závěrečných prací*.

Jsem si vědom/a, že se na moji práci vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., autorský zákon, a že Mendelova univerzita v Brně má právo na uzavření licenční smlouvy a užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 Autorského zákona.

Dále se zavazuji, že před sepsáním licenční smlouvy o využití díla jinou osobou (subjektem) si vyžádám písemné stanovisko univerzity o tom, že předmětná licenční smlouva není v rozporu s oprávněnými zájmy univerzity, a zavazuji se uhradit případný příspěvek na úhradu nákladů spojených se vznikem díla, a to až do jejich skutečné výše.

V Brně dne 22. května 2017

Abstract

Adamová, Gabriela. Deposits and loans in the Czech banking sector. Bachelor thesis. Brno: Mendel University, 2017.

This bachelor thesis analyzes development of deposits and loans, specifically within banking sector of Czech republic between years 2002 and 2015, considering bank's size and type. For this purpose, clients' deposits / total assets and loans to clients / total assets ratios are examined. The work also focuses on the assessment of the risk development of loans using the NPL indicator / loans to clients. The impact of the financial crisis is taken into account. The power of linear dependence between deposits and loans is tested using correlation analysis.

Keywords

Deposits, loans, financial intermediation, Czech banking sector, financial crisis, non-performing loans, correlation analysis.

Abstrakt

Adamová, Gabriela. Vklady a úvěry v českém bankovním sektoru. Bakalářská práce. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2017.

Tato bakalářská práce se zabývá vývojem vkladů a úvěrů v českém bankovním sektoru v období od roku 2002 do roku 2015 s ohledem na velikost a typ bank. Pro tento účel jsou zvoleny ukazatele vklady klientů/celková aktiva a úvěry klientům/celková aktiva. Práce se zaměřuje dále na zhodnocení vývoje rizikovosti úvěrů pomocí ukazatele NPL/úvěry klientům. V úvahu je brán vliv finanční krize. Síla lineární závislosti mezi vklady a úvěry je testována pomocí korelační analýzy.

Klíčová slova

Vklady, úvěry, finanční zprostředkování, český bankovní sektor, finanční krize, úvěry v selhání, korelační analýza.

Obsah

1	Úvod a cíl práce	9
2	Metodika	10
3	Banka jako finanční zprostředkovatel	12
3.1	Vlastnosti bankovních aktiv	13
3.2	Ukazatele kvality bankovních aktiv	14
3.3	Vklady a úvěry – definice pojmů	17
3.3.1	Úvěry	17
3.3.2	Vklady	18
4	Vznik, příčiny a vývoj americké finanční krize	20
4.1	Klasifikace finanční krize	20
4.2	Rozdíly mezi krizemi v letech 2007-2009 a minulostí	21
4.3	Vývoj úvěrů a vkladů během finanční krize	24
4.4	Vliv finanční krize na evropský bankovní sektor	28
4.5	Vliv finanční krize na český bankovní sektor	30
5	Zhodnocení vývoje vkladů a úvěrů	34
5.1	Zhodnocení vývoje úvěrů	34
5.2	Zhodnocení vývoje vkladů	37
6	Zhodnocení rizikovosti úvěrů	41
7	Korelační analýza	44
8	Diskuze	46
9	Závěr	48
10	Literatura	49

Seznam obrázků

Obr. 1	Rozdělení finančních rizik	14
Obr. 2	Ziskovost bankovního systému v US	23
Obr. 4	Vývoj objemu úvěrů v období finanční krize	26
Obr. 5	Ukazatele stresu bankovního sektoru ve vybraných zemích	29
Obr. 6	Půjčky bank soukromému sektoru eurozóny v letech 2000-2009	29
Obr. 7	Poměr bankovních klientských vkladů ke klientským úvěrům ke konci roku 2011	31
Obr. 8	Vývoj rozdělení vkladů a úvěrů u bank dle sektorového hlediska	33
Obr. 9	Vývoj podílu hrubých úvěrů na celkových aktivech pro celý bankovní sektor	36
Obr. 10	Vývoj podílu hrubých úvěrů na celkových aktivech jednotlivých bankovních skupin	36
Obr. 11	Vývoj podílu vkladů na celkových aktivech pro celý bankovní sektor	38
Obr. 12	Vývoj podílu vkladů na celkových aktivech jednotlivých bankovních skupin	39
Obr. 13	Vývoj podílu vkladů na úvěrech pro celý bankovní sektor	39
Obr. 14	Vývoj podílu ohrožených úvěrů na celkových úvěrech	42
Obr. 15	Vývoj podílu ohrožených úvěrů na celkových úvěrech jednotlivých bankovních skupin	43
Obr. 16	Grafické znázornění vývoje vkladů a úvěrů	44

Seznam tabulek

Tab. 1	Rozdělení bank do skupin dle bilanční sumy v roce 2015	11
Tab. 2	Hraniční hodnoty velikostních skupin dle metodiky ČNB	11
Tab. 3	Rozdělení pohledávek dle rizikovosti a tvorba opravných položek	16
Tab. 4	Srovnání indexu realitního trhu v USA 2000-2008	21
Tab. 5	Průměrný týdenní nárůst vkladů a úvěrů	24
Tab. 6	Vývoj vkladů a úvěrů v období finanční krize	26
Tab. 7	Roční nominální míra růstu úvěrů	27
Tab. 8	Vývoj rozdělení vkladů a úvěrů u bank dle sektorového hlediska	32

1 Úvod a cíl práce

K ekonomickému růstu země dochází pouze za předpokladu zdravě fungující ekonomiky a s tím související spolehlivě pracující finanční systém. Nefungující systém může způsobit znatelné ekonomické ztráty země, negativně ovlivnit hospodářský růst a může vést až k bankrotu státu.

Důležitou složkou finančního systému každého státu je bankovní sektor a komerční banky. Banky fungují jako finanční zprostředkovatelé. Ti zajišťují přenos finančních prostředků od těch, co jich mají nadbytek, k těm, co jsou ochotni podstoupit určité riziko a tyto prostředky využít a investovat. Banky mají ve finančním systému podstatnou roli a generují zisk především z bankovního zprostředkování, jinak řečeno, z poskytování úvěrů a přijímání vkladů. Tato práce se zabývá vývojem vkladů a úvěrů bankovních institucí v českém sektoru.

Komerční banky a bankovní systém celkově je ovlivňován mnoha faktory, nejen v rámci dané země, ale také událostmi z okolí a mnohdy i celého světa. Mezi takové situace patří i krize. Finanční krize postihují jak rozvojové země, tak vyspělé ekonomiky.

Jednou z těchto krizí byla americká hypoteční krize, která byla v roce 2007 způsobena prasknutím hypoteční bubliny na americkém trhu. Jelikož mnoho ekonomik je otevřených, tato krize neovlivnila pouze americký trh. Krize ovlivnila celosvětovou ekonomiku a vyvolala globální hospodářskou krizi. Dopady krize měly odlišný vliv na různé země. Významný vliv měla i na ekonomiky v Evropě. Tato práce se mimo jiné zabývá i tím, zda americká krize výrazně ovlivnila i české banky a vývoj jejich bankovních produktů.

Cílem práce je zhodnocení vývoje vkladů a úvěrů v českém bankovním sektoru v letech 2002 až 2015 a to s ohledem na velikost a typ bank. Mezi dílčí cíle práce patří zhodnocení vlivu krize na vývoj úvěrů a vkladů v českém bankovním sektoru a zhodnocení rizikovitosti úvěrů během celého sledovaného období. Poté bude zhodnoceno, zda byla nějaká skupina bank krizí výrazně ovlivněna.

V této práci byly stanoveny následující výzkumné otázky:

1. během období krize (cca 2007–2011) došlo k poklesu úvěrů i vkladů a zvýšila se jejich rizikovost
2. vývoj úvěrů a vkladů se liší u velikostně odlišných skupin bank.

2 Metodika

Bakalářská práce je rozdělena na dvě části. V literární rešerši jsou vysvětleny základní pojmy a principy a je provedena rešerše odborných studií, které se zabývají vývojem vkladů a úvěrů během sledovaného období.

Vlastní práce je založena na analyzování vývoje vkladů a úvěrů v českém bankovním sektoru v letech 2002-2015 a to s ohledem na vývoj v období krize. Vývoj položek bude proveden pro český bankovní sektor jako celek a pro jednotlivé velikostně a typově odlišné skupiny samostatně, včetně skupiny stavebních spořitelců (Tab. 1). Hranice velikostně odlišných skupin dle bilanční sumy znázorňuje Tab. 2.

Jako hlavní ukazatele pro zhodnocení vývoje vkladů a úvěrů jsou využity poměry vklady klientů/celková aktiva a úvěry klientům/celková aktiva. Pro zhodnocení rizikovosti úvěrů je využit ukazatel NPL/úvěry klientům.

Pro vyhodnocení vztahu mezi vklady a úvěry je provedena korelační analýza v programu Gretl. Data pro jednotlivé ukazatele jsou čerpány z databáze Bankscope a z výročních zpráv jednotlivých bank. Data jsou použita s roční periodicitou, a to v období od roku 2002 do konce roku 2015.

Poté na základě výsledků, bude zhodnocen vývoj celého bankovního sektoru i jednotlivých bankovních skupin a zda na vývoj měla finanční krize významný vliv. Případné rozdíly ve výsledcích by mohly značit nutnost flexibilnějšího přístupu k regulačním opatřením, které jsou ve velké míře paušální.

Tab. 1 Rozdělení bank do skupin dle bilanční sumy v roce 2015

Velké banky	Stavební spořitelny
Česká spořitelna, a. s.	Českomoravská stavební spořitelna, a. s.
Československá obchodní banka, a. s.	Modrá pyramida stavební spořitelna, a. s.
Komerční banka, a. s.	Raiffeisen stavební spořitelna a. s.
UniCredit Bank Czech Republic and Slovakia, a. s.	Stavební spořitelna České spořitelny, a. s.
Střední banky	Wüstenrot – stavební spořitelna a. s.
Česká exportní banka, a. s.	
Českomoravská záruční a rozvojová banka, a. s.	
GE Money Bank, a. s.	
Hypoteční banka, a. s.	
J&T BANKA, a. s.	
PPF banka a. s.	
Raiffeisenbank a. s.	
Sberbank CZ, a.s.	
Malé banky	
Air Bank a. s.	
Equa bank a. s.	
ERB bank, a. s.	
Expobank CZ a. s.	
Fio banka, a.s.	
Wüstenrot hypoteční banka a. s.	

Zdroj: CNB, 2016

Tab. 2 Hraniční hodnoty velikostních skupin dle metodiky ČNB (mld. CZK)

	Malé b.	Střední b.	Velké b.
2000-2006	do 20	20-100	nad 100
2007-2008	do 50	50-150	nad 150
2009-2011		50-200	nad 200
2012-2016		50-250	nad 250

Zdroj: CNB, 2016

3 Banka jako finanční zprostředkovatel

Každá ekonomika je založena na určitém mechanismu, který zabezpečuje přenos naspořených prostředků od spořitelů k těm, kteří je využijí a investují. Úspory obvykle shromažďují domácnosti a investice většinou realizují podnikatelé a stát. Tento mechanismus, vytvořený k alokovaní zdrojů, je zajišťován finančním systémem. Finanční systémy fungují na základě finančních zprostředkovatelů a finančních trhů. Důležité postavení mezi finančními zprostředkovateli zauímají bankovní instituce, které zajišťují transfer podstatné části kapitálu v ekonomice (Balcarová, Chmelová, 2008).

Jeden z hlavních úkolů finančních zprostředkovatelů je snižování transakčních nákladů směny a informační asymetrie pro usnadnění obchodu s kapitálem. Ekonomika jako celek efektivněji nakládá se svými zdroji a napomáhá dlouhodobému hospodářskému růstu (Jonáš, 2007).

Banky provádějí finanční zprostředkování na principu ziskovosti, kdy se snaží rozmístit shromážděný kapitál tam, kde získají nejvyšší rizikově očištěné zhodnocení. Tím je zaručeno efektivní použití kapitálu (Dvořák 2005).

Banka jako přímý zprostředkovatel, přijímá vklady od klientů, které pak dále poskytuje v podobě úvěrů. Toto pojetí je ovšem dle Menšíka (2005) nepřesné. Komerční banky fungují ve dvoustupňovém bankovním systému a jejich fungování je omezoáno a kontrolováno centrální bankou. V systému, který je řízen monetární politikou prostřednictvím úrokových měr, musí komerční banky poskytovat úvěry na základě vyhlášené úrokové sazby, a zároveň dodržovat dostatečnou likviditu pro financování, kterou vydá centrální banka. Banky tedy nejsou primárními zprostředkovateli finančních aktiv mezi věřiteli a dlužníky. Schopnost vytváření úvěrů je regulována politikou centrální banky, resp. monetárním režimem a také dalšími pravidly, které usměrňují bankovní trh.

Při finančním zprostředkování banky transformují kapitál z různých hledisek. Přijaté peníze od věřitelů následně banky poskytují dlužníkům s různými charakteristikami. Dle Dvořáka (2005) mezi nejdůležitější formy transformace peněz patří:

- **kvantitativní (denominační) transformace**, při které jsou zdroje získávány v jiné velikosti (denominaci), než jaká je následná velikost jednotlivých úvěrů. Například banka, která získává vklady drobných vkladatelů a takto nabyté zdroje pak použije pro financování většího úvěru firmě. Tato transformace může fungovat i opačným směrem, kdy z rozsáhlých vkladů jsou poskytovány drobné půjčky;
- **časová transformace** také nazývána transformace z **hlediska doby splatnosti**, která spočívá v přijímání zdrojů bankou s různou dobou splatnosti, než jaká je splatnost jejich aktiv. Jako příklad můžeme uvést banku, která získává zdroje ve formě krátkodobých vkladů (např. vklady na viděnou) a tyto zdroje využije pro poskytování střednědobých či dlouhodobých úvěrů. Transformace může ovšem probíhat opět i opačně. Banky jsou ale limitovány pravidly likvi-

dity stanovenými národní bankou, avšak banky tyto transformace v únosné míře provádějí, protože je to pro ně výhodnější (při úrokových sazbách za krátkodobé úvěry nižších, než za úvěry s delší dobou splatnosti);

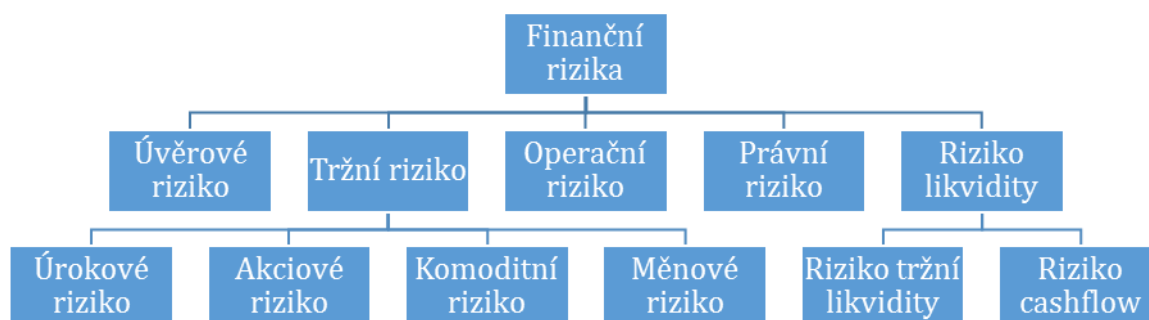
- **teritoriální transformace**, kdy banky přesouvají kapitál z míst s nadbytkem kapitálu do míst, kde je ho nedostatek, ať už v rámci jedné země, nebo z hlediska mezinárodního. Banky tuto transformaci provádějí opět na principu ziskovosti, proto přesouvají kapitál do míst s nízkým rizikem a nejvyšší mírou zhodnocení;
- **transformace z hlediska obchodovatelnosti**, spočívající v tom, že banky, které drží ve svém portfoliu poměrně málo likvidní aktiva, vydávají oproti těmto neobchodovatelným aktivům likvidní a relativně obchodovatelné produkty.
- **transformace z hlediska úvěrového rizika** vyplývá z jiného úvěrového rizika bankovních aktiv a pasiv. Díky systému pojištění bankovních deposit, který je uplatňovaný ve většině vyspělých zemí, je úvěrové riziko výrazně sníženo. Věřitelé mají tedy jistotu, že ani při bankrotu banky o své vklady nepřijdou.
- **měnová transformace** vyplývá opět z toho, že banky se snaží získat co nejlevnější zdroje. Tyto zdroje nakupují v rozdílné měně, než v jaké je pak vydají a musí je tedy konvertovat do potřebné měny. Banka může být při této transformaci vystavena měnovému riziku. Banky se snaží toto riziko co nejvíce eliminovat pomocí různých forem termínovaných obchodů.

3.1 Vlastnosti bankovních aktiv

Hlavním úkolem finančních zprostředkovatelů je vytváření aktiv pro spořitele a závazky pro investory, které jsou více výhodné a atraktivní, než kdyby spolu tyto dvě strany jednaly přímo. Finanční zprostředkovatelé snižují transakční náklady a informační asymetrie na finančních trzích a také jsou schopni přeměnit znaky obchodovatelných aktiv a obměňovat jejich vlastnosti. Těmi jsou především riziko, výnos a likvidita – tzv. investiční trojúhelník.

Tyto tři vlastnosti mají vliv na každou investiční příležitost a nedá se dosáhnout všech tří kritérií najednou. Není možné dosáhnout ideálních parametrů u všech tří zároveň. Pozornost investora je v trojúhelníku těchto faktorů v rozporu. Čím vyšší výnos chce investor dosáhnout, tím vyšší riziko plyne z investice. Naopak čím větší riziko je investor ochoten podstoupit, tím větší výnosy z investice získá jako kompenzaci nejistého zúročení investovaných prostředků. Málo rizikové a zároveň hodně výnosné investice jsou nereálné.

Pro získání dostatečných výnosů, při zachování uspokojivého rizika, se používají metody rozložení kapitálu do několika investic s různými vlastnostmi. Je to metoda tzv. diverzifikace, pomocí níž nevsázíme vše „na jednoho koně“, ale rozložíme riziko na mnoho menších položek. Shrňme-li všechny tyto investice dohromady, vytvoří se nám tzv. portfolio všech investovaných aktiv.

Obr. 1 Rozdělení finančních rizik dle Sekerky (1998)

Pirner (2003) ve svém článku uvádí, že úvěrové riziko tvoří 60-70 % z hlediska podílu dílčích rizik na bankovních rizicích českých bank. Operační riziko představuje dalších 20-30 % a ostatních 10 % riziko tržní. Rozdělení finančních rizik podle Sekerky (1998) je zobrazeno na obrázku (Obr. 1).

Úvěrové riziko je základním a pro tuto práci nejvýznamnějším bankovním rizikem, kterému musí banky čelit a odráží pravděpodobnost toho, že dlužníci nesplní své závazky, tím pádem nedodrží podmínky smlouvy a úvěry poskytnuté bankou, nebo dluhopisy držené bankou nebudou splaceny včas, nebo vůbec. Tím způsobí bance finanční ztráty. Jeho řízení má podstatný vliv pro úspěch nebo neúspěch banky. Poskytování úvěrů není typické jen pro banky, ale u nich je nejpodstatnější z toho důvodu, že poskytování úvěrů je hlavní činností banky.

Úvěrové riziko je často synonymem pro riziko selhání. Úvěrovému riziku se dá předejít, prověří-li si banka pořádně bonitu klienta, tedy jeho schopnost splácet. Pokud banky riziko podceňují a půjčují i vysoce rizikovým klientům i přes vysokou pravděpodobnost, že nebudou schopni splácet své půjčky včas dle dohodnutých podmínek, mohou banky utrpět nezanedbatelné ztráty, které mohou mít silný dopad na její stabilitu (Apostolik et al., 2009).

3.2 Ukazatele kvality bankovních aktiv

Ukazatele z oblasti kvality aktiv jsou přímo spojeny s potenciálními riziky pro solventnost bank.

Tyto ukazatele poměřují množství vytvořených rezerv a opravných položek k základně, z nichž jsou tvořeny, to znamená k úvěrovým a finančním pohledávkám. Banky tvoří rezervy a opravné položky, aby se vyrovnaly s horší kvalitou svých aktiv, nebo aby se zajistily proti rizikům.

Účetně zachycené rezervy a opravné položky ukazují rizikovost prodaných úvěrových pohledávek. Vznik opravných položek souvisí s očekávanou ztrátou z pohledávky. Podle opatření ČNB se jednotlivé úvěrové pohledávky rozdělují na standardní, sledované a ohrožené (Tab. 3). Banka může vytvářet rezervy ke standardním pohledávkám, opravné položky dočasně zmenšují účetní hodnotu úvěrové pohledávky a banka je nucena je tvořit k sledovaným a ohroženým pohledávkám (Kašparovská, 2006).

Tab. 3 Rozdělení pohledávek dle rizikovosti a tvorba opravných položek

Typ pohledávky	Charakteristika	Míra tvorby opravných položek
Standardní	Pohledávka splácená dlužníkem do 30 dnů po splatnosti. Není důvod pochybovat o plném splacení.	Netvoří opravné položky, tvoří se rezerva
Sledované	Pohledávka, jejíž úplné splacení je pravděpodobné. Splátky jsou hrazeny s dílčími problémy, avšak žádná z nich není po splatnosti déle než 90 dní, žádná z pohledávek za dlužníkem nebyla v posledních 6 měsících restrukturalizována.	5 % z nezajištěné hodnoty pohledávky
Nestandardní	Pohledávka, jejíž úplné splacení je zejména s ohledem na finanční a ekonomickou situaci dlužníka nejisté, částečné splacení je však vysoce pravděpodobné. Splátky jistiny nebo příslušenství jsou hrazeny s problémy, avšak žádná z nich není po splatnosti déle než 180 dní.	20 % z nezajištěné hodnoty pohledávky
Pochybné	Ohrožené Pohledávka, jejíž úplné splacení je zejména s ohledem na finanční a ekonomickou situaci dlužníka vysoce nepravděpodobné, částečné splacení je možné a pravděpodobné. Splátky jistiny nebo příslušenství jsou hrazeny s problémy, avšak žádná z nich není po splatnosti déle než 360 dní.	50 % z nezajištěné hodnoty pohledávky
Ztrátové	Pohledávka, jejíž úplné splacení je zejména s ohledem na finanční a ekonomickou situaci dlužníka nemožné. Předpokládá se, že tato pohledávka nebude uspokojena nebo bude uspokojena pouze částečně ve velmi malé částce. Splátky jistiny nebo příslušenství jsou po splatnosti déle než 360 dní.	100 % z nezajištěné hodnoty pohledávky

Zdroj: CNB, 2017

Kvalitu aktiv je možné měřit podle následujících ukazatelů (Kašparovská, 2006):

$$K_a = \frac{\text{Opravné položky k úvěrům}}{\text{Celkové úvěrové pohledávky ke klientům}} \times 100$$

$$K_o = \frac{\text{Sledované a ohrožené úvěrové pohledávky}}{\text{Celkové úvěrové pohledávky ke klientům}} \times 100$$

$$K_z = \frac{\text{Ztrátové úvěrové pohledávky}}{\text{Celkové úvěrové pohledávky ke klientům}} \times 100$$

3.3 Vklady a úvěry – definice pojmů

3.3.1 Úvěry

Úvěry se řadí mezi základní bankovní produkty. Při úvěrovém obchodu se přesouvá peněžní částka od banky ke klientovi. Bance tím vzniká pohledávka vůči klientovi, se kterým uzavřela obchod (Kašparovská, 2010).

Podle Rejnuše (2011) je považováno poskytování úvěrů za nejvýznamnější činnost banky. Z pohledu banky se jedná o formu investice, z pohledu dlužníků o způsob opatrování peněžních prostředků. K jejich realizaci banka využívá jak vlastních peněz, tak především těch svěřených.

Polouček (2009) uvádí úvěry jako málo likvidní, relativně rizikové, avšak při srovnání s jinými aktivy výnosnější. Jelikož důležitým zdrojem aktivních operací bank jsou vypůjčené zdroje, banka musí být při poskytování úvěrů obezřetná a zvážit kromě očekávaných výnosů i riziko. Zde se jedná především o riziko úvěrové.

Úvěry mohou být posuzovány podle celé řady kritérií. Například Rejnuš (2011) člení úvěry na peněžní a ručitelské. V případě peněžních úvěrů, banka poskytne klientovi přímo peněžní prostředky, avšak u úvěrů ručitelských, za klienta převezme záruku. Dále mohou být úvěry členěny podle doby splatnosti na krátkodobé (úvěry do 1 roku), střednědobé (od 1 roku do 5 let) a dlouhodobé (splatnost úvěru delší než 5 let), nebo například podle druhu ekonomického subjektu, kterému je úvěr poskytnut (mezibankovní, komunální, podnikatelské a úvěry poskytované domácnostem).

Portfolia bankovních produktů jsou velice široká. Ze všech finančních institucí ho mají banky nejvíce diverzifikované. Největší podíl úvěrů je poskytována firmám v podobě podnikatelských úvěrů. Dále banky poskytují úvěry dalším finančním institucím, jako jsou jiné banky a společnosti. Malé banky poskytují větší část úvěrů malým a středním podnikatelům. Vysoký podíl u malých bank mají také spotřebi-

telské, hypoteční a úvěry do zemědělského sektoru. Naopak u velkých bank převládají úvěry velkým, případně středním podnikům do obchodního a průmyslového sektoru (Polouček, 2009).

Rejnuš (2011) uvádí jako nejpoužívanější peněžní úvěry kontokorentní, spotřebitelské a hypoteční. U kontokorentního úvěru se k určitému termínu porovnají všechny příjmy a výdaje na účtu klienta. Na účtu klienta se může objevit k danému termínu kreditní zůstatek – v tom případě je klient věřitelem banky, nebo debetní zůstatek – klient je dlužníkem banky. Kontokorentní úvěry se řadí mezi krátkodobé.

Specifickou podobu mezi peněžními úvěry mají hypoteční. Jde o dlouhodobé úvěry. V posledních desetiletích se stále více na rozvoji hypotečního bankovníctví podílejí komerční banky, a to díky postupnému růstu termínových depozit v bankách. Klasický hypoteční úvěr je krytý zástavou nemovitosti a může ho poskytnout téměř jakákoliv finanční instituce. Hlavní rozdíl od jiných úvěrů je v tom, že hypoteční úvěry se řadí k nejméně rizikovým. Je to hlavně proto, že pohledávky z těchto úvěrů musí být kryty zástavním právem k nemovitosti (Polouček, 2009).

V posledních letech zaznamenaly velice dynamický růst úvěry jednotlivcům a domácnostem v podobě spotřebitelských úvěrů, poskytovaných na koupi dovolené, zboží dlouhodobé spotřeby nebo například splácení dluhu. Tento růst podpořily také úvěrové karty (Polouček, 2009).

Závazkové neboli ručitelské úvěry neznamenají pro klienty bank bezprostřední získání peněz. Banka se zavazuje splatit za klienta jeho závazek, pokud ho sám neuhradí. Za bankovní záruku platí příkazce bance dohodnutou provizi. Mezi nejpoužívanější formy závazkových úvěrů patří bankovní záruka, akceptační a avalový úvěr (Rejnuš, 2011).

Mezi další úvěrové obchody bank patří speciální finančně úvěrové obchody, mezi které se řadí faktoring, forfaiting a finanční leasing. Tyto produkty však současně poskytují i jiné specializované instituce.

3.3.2 Vklady

Smysl pasivních obchodů bank, vychází z podstaty bankovního podnikání, za které se označuje finanční zprostředkování. Je to způsob, jakým banky získávají zdroje. Banka při těchto obchodech figuruje jako dlužník a věřiteli jsou klienti, kteří svěřují bance své finanční zdroje a čerpají úroky. Z pohledu bank jde o obchody pasivní. Vkladovými neboli depozitními obchody banka získává potřebné finanční zdroje, které pak použije k aktivním obchodům, jako je poskytování úvěrů, nákup cenných papírů apod. (Kašparovská, 2010).

Vklady nakupované bankou od nebankovních klientů jsou označovány jako primární. U fyzických osob jsou úrokové výnosy z těchto vkladů zdaňovány 15% srážkovou daní, s výjimkou výnosů ze stavebního spoření. U právnických osob a OSVČ jsou výnosy z úroků součástí daňového přiznání. Jako sekundární vklady jsou označovány vklady, které jsou nakoupeny bankou od jiných bank (Kašparovská, 2010).

Klasifikace vkladových obchodů je podobná jako u těch úvěrových. Mohou být klasifikovány z hlediska časového, podle subjektu, podle typu úrokové sazby, nebo například měny. Další specifickou kategorií jsou obchody kombinovaného typu, díky kterým může klient provést úložky a zároveň, po splnění smluvených podmínek, získat úvěrové prostředky. Mezi tyto typy obchodu se řadí stavební spoření a kontokorentní účty.

Rejnuš (2011) dělí investiční bankovní produkty do dvou skupin na bankovní vklady a dluhopisy.

Dle Rejnuše (2011) lze vklady klientů považovat za „úvěry poskytované bankovními klienty obchodním bankám“. Je tedy možné na ně nahlížet z podobných hledisek jako v případě úvěrů. Ovšem u vkladů obyvatelstva je rozmanitost jejich vlastností výrazně menší. V praxi se bankovní vklady rozlišují podle jejich formy na:

- Vklady na bankovních účtech
- Vklady na vkladních knížkách
- Speciální úsporné vklady

Vklady na bankovních účtech neboli na požádání, jsou vklady okamžitě splatné a jejich majitelé s nimi mohou okamžitě disponovat. Tyto typy vkladů jsou zřizovány především k realizaci platebního styku. Úroková sazba je relativně nízká, a to především vzhledem k vyšším provozním nákladům a okamžité likviditě. Do této skupiny spadají běžné účty fyzických a právnických osob, kontokorentní a žirové účty (Kašparovská, 2010).

Stále rozšířené jsou i vklady na vkladních knížkách, především formou úsporných vkladů fyzických osob. Nevýhodou u těchto vkladů je fakt, že disponovat s vkladem je možné pouze na přepážce příslušné banky, a to po předložení vkladní knížky.

Speciálně úsporné vklady jsou různé u každé obchodní banky, jejich povaha závisí na jednotlivých obchodních politikách bank, samozřejmě v souladu se zákony a normami. To znamená, že nelze jejich názvy považovat za jednotné, ani jakýkoli výčet těchto vkladů nelze považovat za vyčerpávající.

Například Rejnuš (2011) dělí speciální úsporné vklady na spoření účelová, majetková, na podřízené vklady a spoření kombinovaná se životním pojištěním.

Obchodní banky rovněž emitují různé druhy bankovních dluhopisů, a to s krátkodobou i dlouhodobou splatností. Do bankami vydávaných dluhopisů se řadí hlavně:

- Depozitní certifikáty
- Depozitní směnky
- Bankovní obligace
- Hypoteční zástavní listy

4 Vznik, příčiny a vývoj americké finanční krize

Tato kapitola bude reflektovat příčiny, průběh a důsledky americké finanční krize a bude sloužit jako teoretická platforma pro analýzu dopadu americké krize na vývoj vkladů a úvěrů v českém bankovním sektoru v letech 2009–2012.

4.1 Klasifikace finanční krize

Finanční krize mohou být děleny na krize bankovní, měnové krize a krize státního dluhu. Nedávný výzkum ukázal, že u velkého množství jak vyspělých, tak rozvíjejících se tržních ekonomik v období od roku 1970 až 2011 došlo nejčastěji ke krizi měnové (218krát), následně ke krizi bankovní (147krát) a nejméně ke krizi státního dluhu (66krát). Souvislost mezi finanční krizí a financováním bank může být nejsilnější v období bankovní krize. Tyto krize mají tendenci vznikat především za okolností zhoršující se ekonomiky a za poklesu kvality aktiv (Borio a Lowe, 2002).

Mora (2010) předpokládá tok prostředků do bank v průběhu stresových situací na trhu, protože banky jsou vzhledem k vládním zárukám na vklady považovány za bezpečné útočiště (v porovnání s dalšími institucemi, jako jsou podílové fondy či přímé tržní nástroje). Nicméně, ne všechny vklady jsou pod limitem pojištění vkladů a vklady nad limitem nejsou výslovně zaručené v případě úpadku banky. Jsou tu také fixní náklady na získání vkladů od bank, které selhaly a vkladatelé se mohou obávat, že fond pojištění vkladů nebude stačit v případě úpadku banky, a to zejména v případě, že vláda sama trpí ztrátou důvěry. Takže navzdory existenci systému pojištění vkladů, by mohlo dojít k „runu“ na banky.

Globální bankovní krize v letech 2007-09 poukázala na nedostatky obchodních modelů, které závisely neúměrně na krátkodobém velkoobchodním financování, jako jsou ty, které byly přijaty bankou Northern Rock ve Velké Británii a Bear Stearns a Lehman Brothers ve Spojených státech. Krize odhalila zejména vážné problémy s nástroji v oblasti strukturovaného financování a kvalitu podkladových aktiv, které zahrnovaly cenné papíry zajištěné aktivy a cenné papíry zajištěné hypotékami. To také pomohlo vyvolat posun směrem k mnohem stabilnějším zdrojům financování bank (van Rixtel a Gasperini, 2013).

Obecně se dá tvrdit, že prvopočátkem světové finanční krize byl boom realitního trhu ve Spojených státech amerických. Základní metodou oceňování na trzích nemovitostí je srovnávací metoda a zdá se, že příčinou globální finanční krize let 2007-2009 bylo vytvoření a následné splasknutí cenové bubliny na americkém nemovitostním trhu (Tab. 4) (Musílek, 2008).

Tab. 4 Srovnání indexu realitního trhu v USA 2000-2008

Rok	Phoenix	Los Angeles	Miami	San Diego
1/2000	100,00	100,00	100,00	100,00
1/2001	105,93	110,88	110,28	117,54
1/2002	111,61	121,45	124,52	128,79
1/2003	117,10	144,27	143,78	155,40
1/2004	126,61	177,01	164,82	186,33
1/2005	155,49	219,41	205,42	233,78
1/2006	221,61	265,92	268,52	247,46
1/2007	220,27	268,68	279,42	235,53
1/2008	180,06	224,41	225,40	197,45
7/2008	149,09	192,55	186,84	172,20

Zdroj: Standard & Poor's, 2008

Blanchard a Watson (1982) uvádějí, že cenová bublina vzniká v situaci, když investoři nakupují aktiva za vyšší ceny, než jsou jejich správné hodnoty, a to z důvodu očekávání budoucích kapitálových zisků. Speklativní bublina může v každém období (měřeno jako odchylka ceny aktiv od jejich správných hodnot) pokračovat v dalším růstu, nebo může splasknout. Splasknutí cenové bubliny je neočekávané, avšak ne zcela nepředvídatelné, poněvadž tržní účastníci si uvědomují nebezpečí bubliny a jejich rozdělení pravděpodobností předpokládá i tuto možnost. Splasknutí cenové bubliny nemovitostí je obvykle spouštěcím mechanismem hluboké finanční krize, poněvadž dojde k prudkému poklesu hodnoty aktiv, což má značné dopady nejen na majitele nemovitostí, ale i na poskytovatele finančních zdrojů (banky a investory do cenných papírů spojených s hypotékami).

4.2 Rozdíly mezi krizemi v letech 2007-2009 a minulostí

Během finančních krizí v US nedávné minulosti se investoři často stáhli z trhů s cennými papíry a své finanční prostředky vložili do bezpečnějších aktiv americké státní pokladny nebo využili bankovních vkladů. V těchto dobách se mnoho firem, vyloučených z trhu s cennými papíry, snažilo financovat své operace úvěry vytvořenými u bank v dobách finanční stability. Banky disponující prostředky od vkladatelů neměly potíže splnit tyto zvýšené úvěrové požadavky. V letech 2007 až 2009 však byly banky v centru finanční krize. Komerční banky tak byly mnohem více vystaveny ztrátám než v nedávných krizích. Tento klíčový rys zpochybňuje představa, že banky jsou přirozeným zdrojem likvidity během finančních krizí.

Historická sázka na zaručenou likviditu bank, byla v době finanční krize roku 2007 milná. Bez likvidity bankovního sektoru, však veškerá aktiva pozbývají hodnotu a nafukují se v likvidní bublině, která vydrží jen omezený tlak.

Finanční krize 2007-09 byla podobná předchozím krizím v potřebě podniků a domácností po likviditě, která nebyla uspokojena tržními zdroji. Zde byl podle Mora (2010) také klíčový rozdíl: Bankovní systém byl pravděpodobně více nepříznivě ovlivněn úvěrovými ztrátami a nejistotou než v předchozích krizích.

V průběhu krizí poptávka po likviditě obvykle pochází od nefinančních podniků. Dokonce i pro velké, bonitní podniky je obtížné udání jejich dluhopisů, zvýšení kapitálového financování, a dokonce si i krátkodobě půjčit prodejem směnek a dlužných úpisů jako cenných papírů. Také firmy s přístupem na trh cenných papírů, čelí rostoucím nákladům na financování.

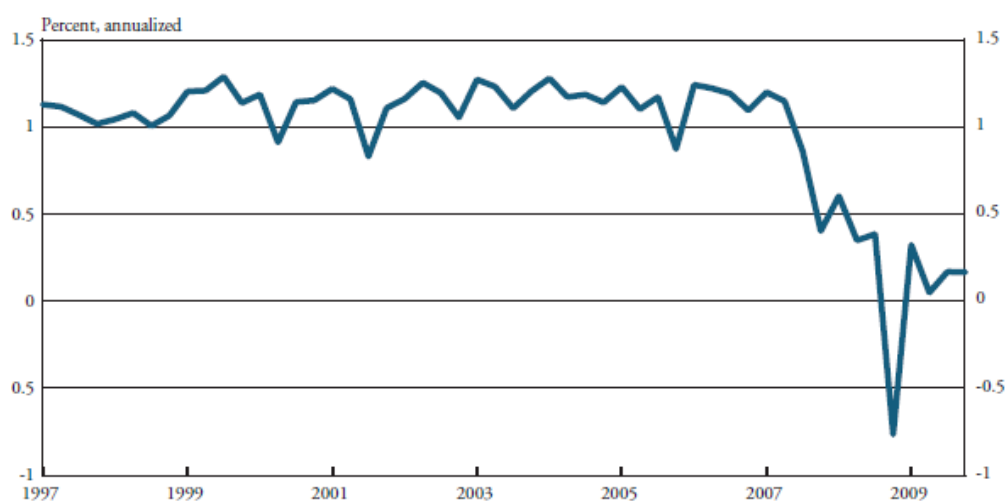
Pro USA byl začátek nového tisíciletí nepříznivý. Americká ekonomika se v roce 2001 propadala do recese. Americký Fed reagoval snížením úrokových sazeb až na 1 %, kde byly naposledy v roce 1958 a kde se navíc ustálily na celých dvanáct měsících. Právě nízké úrokové sazby dokázaly více než kdy jindy oživit aktivitu Freddie a Fannie. Následoval boom na americkém trhu s bydlením a hospodářské výsledky obou hypotečních agentur v následujících letech byly velmi příznivé. Hypotéky dostávali i méně bonitní klienti.

Poté však přišlo prudké oslabení tempa růstu cen nemovitostí a posléze i jejich propad. Spolu se zvýšením úrokových sazeb a jiných nákladů začal výrazně narůstat počet opožděných plateb. Kromě počtu opožděných plateb z hypotečních úvěrů začal dramaticky narůstat také počet propadlých zástav. Přibývalo tedy zadlužených nemovitostí, které si majitel nemohl dovolit splácet. V souvislosti s výrazným poklesem cen nemovitostí začaly Freddie a Fannie realizovat ztráty, které se vyhouply až na 11 mld. dolarů. Obě hypoteční agentury se tak dostaly do vážných potíží.

Během této krize bylo vyloučeno z kapitálových trhů také mnoho speciálních finančních subjektů, které byly primárně založeny na jistinách vytvořených z dluhů běžných domácností, a také tyto subjekty zaznamenaly zvýšený požadavek na likviditu.

Investoři vyloučení z finančních trhů jsou v nouzi o finanční prostředky. Při snaze zabránit této nouzi a vlastní likvidaci, obracejí se na banky pro likviditu. Pokud banky investorům vyhoví, hodnota prostředků se přesune z pasiv do aktiv bankovního portfolia a tím se zvyšuje úvěrové portfolio banky (Komárková a Geršl, 2011).

Z hlediska poptávky likvidity připomínala tato finanční krize ty minulé. Rozdílem byla výrazně zvýšená rizikovost pro bankovní systém. Výkonnost systému komerčního bankovníctví v porovnání s minulostí prudce klesla. Ziskovost bankovního systému prudce klesla spolu s návratností aktiv. Z 1 % ročního tempa na začátku roku 2007 na téměř -1 % do konce roku 2008 (Obr. 2).

Obr. 2 Ziskovost bankovního systému v US (Mora, 2010)

Banky jsou obecně financovány prostřednictvím široké škály finančních nástrojů, jak z privátních, tak korporátních zdrojů. Mezi největší zdroj příjmu banky jsou zařazovány především vklady klientů, a to převážně běžných domácností. Na druhé straně potom stojí zdroje získané ze soukromých trhů. Ty se používají k doplnění klientských vkladů a společně vytvářejí portfolio pro financování veškerých bankovních operací. Korporátní zdroje zahrnují mezibankovní úvěry a další krátkodobé půjčky, přičemž významnou úlohu pro krátkodobé financování mají dohody o zpětném odkupu (repo obchody), obchodování s cennými papíry a vkladové certifikáty. V dlouhodobějších bankovních operacích banky vydávají střednědobé směnky a dluhopisy (van Rixtel a Gasperini, 2013).

Během finančních krizí se podmínky na finančních trzích pro podniky, domácnosti a další ekonomické subjekty zpravidla zhoršují. Stává se mnohem těžší půjčit si finanční prostředky na pokrytí jejich běžných operací. Zhoršení podmínek na trhu může být spojeno se ztrátou investorů. Investoři, kteří hledají výnosy, a tím pumpují prostředky na finanční trhy, mohou náhle ztratit důvěru v trh a přehodnotit míru akceptování investičních rizik např. v důsledku aktuální ekonomické nejistoty nebo pesimistických očekávání budoucího vývoje. V reakci na tyto fakta vyberají peníze z trhů a snaží se je investovat do bezpečnějších aktiv jako jsou vysoce kvalitní státní dluhopisy, anebo bankovní vklady. Finanční trhy tak začínají trpět nedostatkem likvidity a finančních prostředků a nejsou dále schopny zajistit zdroje financování. Potenciální dlužníci, kteří nemohli být uspokojeni finančním trhem se tedy obrací na banky, které slouží jako poskytovatelé likvidity, díky kombinaci vkladové a úvěrové politiky (Mora, 2010).

Komárková, Geršl (2011) se domnívají, že kromě navyšování počtu bankovních úvěrů v první fázi krize, banky nadále poskytují také tradiční, a to nejméně zajištěné úvěry (např. hypotéky), aby chránily své příjmy z úvěrů a zmírnily ztrátu důvěry věřitelů. Důvodem pro tento předpoklad je, že podnikání bank závisí ve značné míře na důvěře klientů v solidnost bankovního subjektu. V dobách napětí na trhu banky přesvědčují jak vkladatele, tak úvěrové trhy obecně, že jsou velmi

zdravé a není pochyb o kvalitě jejich aktiv. Kromě toho v první fázi krize je pro všechny účastníky finančního trhu, včetně bank, velmi obtížné odhadnout rozsah a dobu trvání krize. Je tedy velmi pravděpodobné, že se banky budou snažit udržet svůj podíl na trhu, i když trpí bilančním napětím.

Při poskytování likvidity pro vkladatele anebo dlužníky, a to zejména v době zhoršeného fungování trhu, musí banky držet rezervní likviditu. Tato aktiva je nákladné držet, protože neposkytují vysokou návratnost ve srovnání s alternativním použitím prostředků, a to zejména v ekonomicky příznivém období. Proto se banky snaží vyhnout držení velkého množství zbytečných likvidních aktiv s nízkou návratností. Podle Kashyap et al. (2002), banky mohou držet rezervní likviditu s nižšími náklady, pokud potřeba vkladatelů vybírat své bankovní účty úzce nesouvisí s potřebou likvidity ze strany dlužníků. Jinými slovy, je nepravděpodobné, že vkladatelé vyberou peníze ze svých účtů najednou. Ve skutečnosti mnohé studie prokázaly, že v průběhu minulých případů stresových situací na trhu, prostředky, které investoři vyberou z trhů plynuly především do bankovního sektoru (Kashyap et al, 2002), tento argument byl ovšem vyloučen v současné krizi.

4.3 Vývoj úvěrů a vkladů během finanční krize

Dá se tvrdit, že evidence růstu vkladů do jisté míry podporuje názor, že banky jsou méně schopné poskytovat likviditu v době bankovní krize. Objem vkladů prudce zpomalil v první fázi nedávné krize, což souvisí s obavami vkladatelů o bezpečnost jejich prostředků. Pozdější opětovný růst vkladů se dá vysvětlit přijetím nouzových opatření peněžních institucí a orientací na zajištěné a bezpečné prostředky z fondů peněžního trhu.

Průměrný týdenní růst vkladů v období od 4. července 2007 do 10. září 2008, ve srovnání s předchozími pěti lety klesl (0,07 % oproti 0,10 %). Skutečnost, že růst základních vkladů klesal také v první fázi krize v letech 2007-2009, je zajímavá, protože podíl těchto vkladů, které jsou pojištěny, je v celkovém počtu vkladů největší (Mora, 2010).

Tab. 5 Průměrný týdenní nárůst vkladů a úvěrů (%)

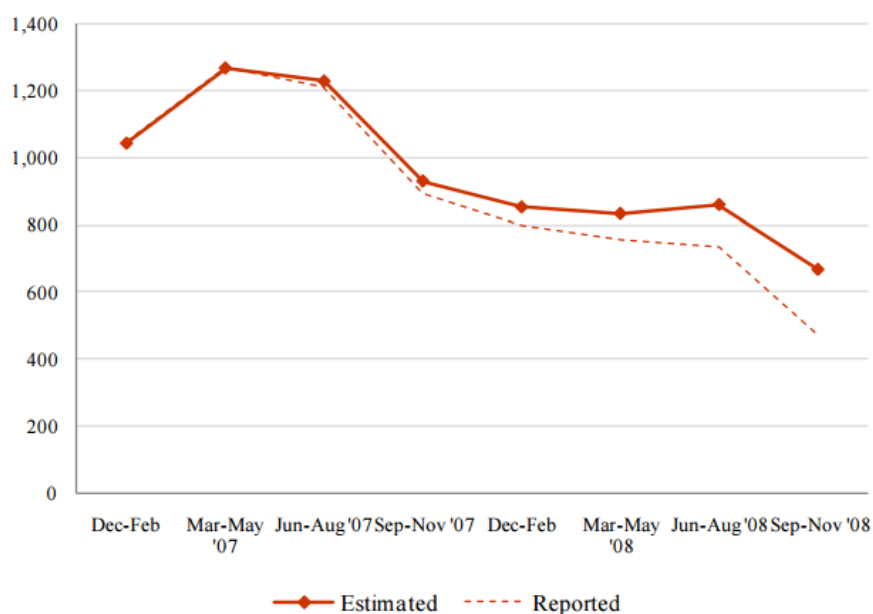
Finanční krize 2007 - 2009				
	5 let před krizí	4.7.2007 - 10.9.2008 před pádem Lehman Brothers	posledních 14 dní září 2008 období ihned po pádu Lehman Brothers	8.10.2008 - 1.7.2009
Vklady	0,095	0,071	0,952	0,085
Úvěry	0,112	0,103	0,564	-0,049

Zdroj: (Mora, 2010)

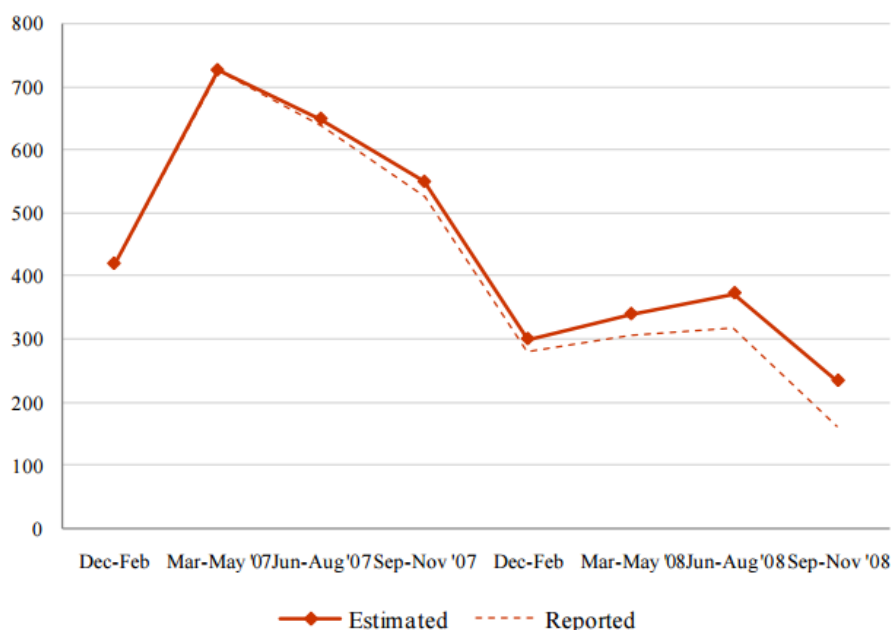
Průměrný týdenní růst úvěrů v období od 4. července 2007 do 10. září 2008 oproti předchozímu pětiletému období klesl (o 0,10 %). Toto zpomalení bylo v souladu s

názorem, že banky byly méně schopné poskytnout likviditu, protože pro ně bylo těžší přilákat vklady. Banky vybraly rezervy likvidních aktiv na podporu půjček a tvorbu aktiv, které nemohly být prodány na trhu. Růst úvěrů by ovšem musel zpomalit ještě více, aby banky, které se přeorientovaly na jiné zdroje finančních prostředků, vykompenzovaly nedostatek růstu vkladů.

Počet nových úvěrů v roce 2008 byly výrazně nižší, než počet v roce 2007, a to ještě před dosažením vrcholného období krize (září-listopad 2008). Jak lze snadno vidět z grafů (Obr. 3 a 4), nové půjčky velkým korporacím dosáhly vrcholu v období od března do května 2007. V létě roku 2007 vedly obavy z úvěrového rizika všech typů zajištěných dluhových obligací k poklesu institucionální poptávky po syndikovaných (klubových) půjčkách, z nichž mnohé byly zařazeny právě do zajištěných dluhových obligací. Od června až srpna 2008 se bilance dolarového úvěrování snížila o 49 % v porovnání s vrcholem úvěrového boomu a celkový počet úvěrů se snížil o 32 % (Ivashina, Scharfstein, 2008).

Obr. 3 Vývoj absolutního počtu úvěrů v období finanční krize (předpokládaný x potvrzený) (Ivashina, Scharfstein, 2008)

Obr. 4 Vývoj objemu úvěrů v období finanční krize (miliardy \$) (předpokládaný x potvrzený) (Ivashina, Scharfstein, 2008)

Pokles nových úvěrů se v průběhu finanční krize ještě prohloubil, klesl o 37 % a ve srovnání počtu emisí v období září-listopad 2008 s předchozím tříměsíčním obdobím o 22 % (Tab. 6).

Tab. 6 Vývoj vkladů a úvěrů v období finanční krize (mld. \$)

Month	Loan amount		Number of loans	
	Reported	Estimated	Reported	Estimated
Dec-Feb	419.05	419.05	1,043	1,043.00
Mar-May '07	726.03	726.03	1,267	1,267.00
Jun-Aug '07	640.21	648.84	1,211	1,228.02
Sep-Nov '07	526.41	548.89	892	930.46
Dec-Feb	279.80	299.51	797	853.06
Mar-May '08	306.34	339.09	754	833.88
Jun-Aug '08	319.00	372.28	733	860.37
Sep-Nov '08	162.49	233.31	467	668.42

Zdroj: Ivashina, Scharfstein, 2008

Výsledky prezentované Mora (2010) ukazují, že v letech 2007-2009 banky nejvíce ohrožené vyčerpáním likvidity neměly dostatečný příliv vkladů a musely více spoléhat na jiné zdroje půjček (například emise cenných papírů nebo velkoobchodní financování).

Tab. 7 Roční nominální míra růstu úvěrů (%)

Rok	Hypoteční úvěry domácnostem	Spotřebitelské úvěry	Úvěry korporacím
1990	8,7	1,9	5,7
1991	6,9	-1,1	-2,1
1992	6,4	1,1	1,0
1993	5,5	7,4	1,2
1994	5,6	15,2	5,1
1995	4,8	14,4	8,8
1996	6,2	9,0	6,8
1997	6,1	5,5	10,6
1998	8,0	7,2	11,0
1999	9,4	7,8	10,0
2000	8,7	11,4	8,5
2001	10,5	8,7	4,6
2002	13,3	5,7	0,5
2003	14,2	5,2	1,8
2004	13,7	5,5	4,1
2005	13,1	4,3	6,1
2006	11,2	4,5	9,5
2007	6,8	5,6	13,1

Zdroj: Musflek, 2008

Společný jmenovatel těchto tvrzení můžeme vysledovat v Tab. 7. Vývoj úvěrové alias hypoteční bubliny je pozorovatelným svou agresivní expanzí od roku 1995, počátek krize roku 2007 odhaluje viditelný úvěrový zlom.

Růst cen nemovitostí v rámci hypoteční bubliny je pochopitelně podporován nadměrnou úvěrovou expanzí. Již analýza americké finanční krize třicátých let inspirovala Fishera (1932) se domnívat, že základní příčina jakékoliv finanční krize spočívá v nadměrné úvěrové expanzi, vyvolané novými událostmi (nové vynálezy a objevy, poptávka po nových výrobcích či službách). V ekonomice tak postupně dochází k růstu reálného výstupu, ale také cenové hladiny, dodatečných investic financovaných na dluh a spekulací založených na očekávaných kapitálových ziscích. Banky navyšují objem poskytovaných úvěrů snižováním rezerv, což vede k nárůstu peněžní nabídky a spolu s tím i cenové hladiny. Růst cen způsobuje dodatečný optimismus a zároveň snižuje reálnou hodnotu závazků, což podporuje další a další výpůjčky. V jisté fázi však dochází k předluženosti. Za této situace se ekonomika stává značně zranitelnou a finanční krize může být kdykoliv odstartována jak ze strany dlužníků, tak ze strany věřitelů. Dlužníci nejsou schopni splácet závazky podle předem stanoveného umořovacího plánu. Věřitelé začnou odmítat refinancovat i nadějně projekty. Tyto skutečnosti způsobují prodeje aktiv v tísní a následný pokles jejich hodnoty. Postupně se zhoršující kvalita úvěrového portfolia bank tak má výrazně negativní dopad na vlastní kapitál bank. Vkladatelé způsobí run na banky, protože se banky jeví insolventní nebo se insolventními mohou stát, což

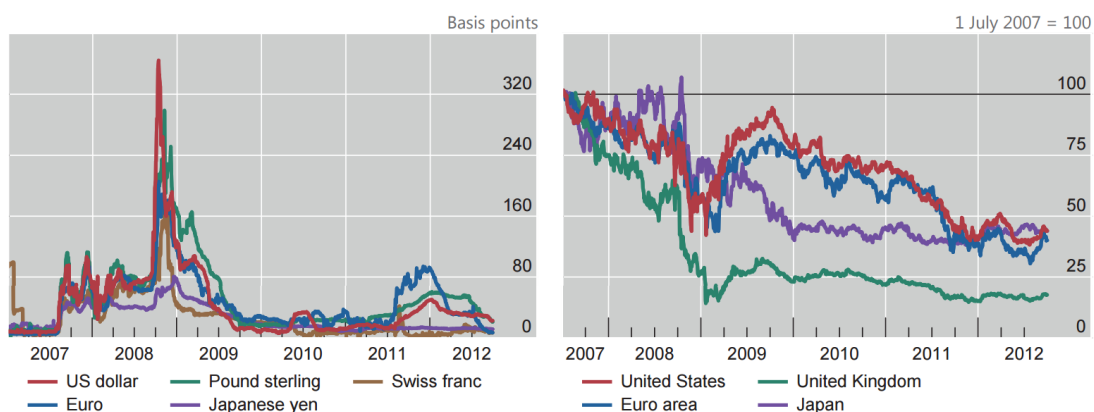
vytváří finanční paniku, další pokles cen aktiv a snížení reálného výstupu ekonomiky a zaměstnanosti. Finanční krize pokračuje do doby, dokud rozsáhlé bankroty eliminují předluženost nebo je realizována odpovídající měnově-hospodářská politika spolu s adekvátními regulatorními intervencemi.

4.4 Vliv finanční krize na evropský bankovní sektor

Během globální bankovní krize zaznamenaly banky bezprecedentní otřesy svých modelů financování, a to jak z hlediska přístupu na trh, tak i tržních nákladů. Velké mezinárodně aktivní banky se dostaly pod tlak mimo jiné odhalením nesouladu mezi aktivy a pasivy a staly se tak zranitelné. Spekulativní struktury financování významně navýšily zejména instituce orientované na investiční bankovníctví, a to především prostřednictvím krátkodobých velkoobchodních finančních prostředků z trhů repooperací a cenných papírů. Silný růst celkového objemu aktiv byl tudíž podpořen poměrně nízkou úrovní vlastního kapitálu.

Banky se rovněž uchýlily k jiným nestálým zdrojům financování na modelu "vytvořit-rozdělit", jako jsou prodeje přímých úvěrů a sekuritizace. V létě 2007 se napětí z hypotečních trhů s rizikovými hypotékami v USA přelilo do bankovního trhu krátkodobého korporátního financování, což způsobilo rychlé zhoršení podmínek likvidity, a to zejména u vysoce rizikových bank. Nákaza způsobená těsným propojením velkých mezinárodních bank a jejich chybným modelem financování vedla k prudkému a bezprecedentnímu nárůstu mezibankovních spreadů, tedy rozdílu mezi sazbou, v níž banka úrokuje dlužníka, a úrokovou sazbou, kterou banka platí vkladateli. (Obr. 5, levá strana). Evropské banky zaznamenaly vážné obtíže při získávání likvidity v amerických dolarech.

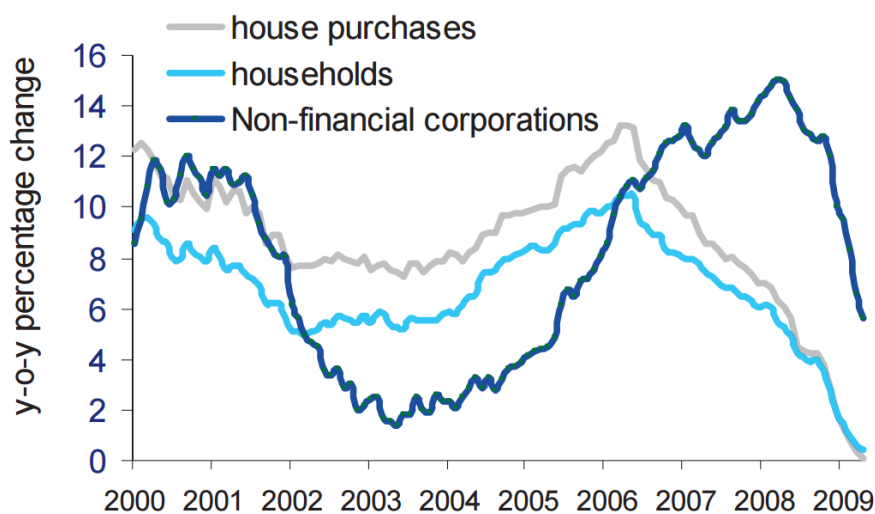
Vysoce atraktivní americké investiční banky byly navíc postiženy vážnými dislokacemi na trzích s převažujícím krátkodobým dluhovým financováním. Pády společností Bear Stearns a Lehman Brothers v březnu a září 2008 byly vyvolány ztrátou důvěry investorů v obecné obchodní modely a zmiňované firmy byly z těchto trhů vyřazeny. Bankovní problémy se však neomezili pouze na americké investiční banky, což dokazuje zánik Northern Rock ve Spojeném království, která závisela především na krátkodobém velkoobchodním financování. Vzhledem k rostoucím pochybnostem o solventnosti bankovních institucí, klesly ceny akcií bank po celém světě (Obr. 5, pravá strana) (van Rixtel a Gasperini, 2013).

¹ Simple average across major banks; for the United States, Bank of America, Citigroup, JPMorgan Chase, Goldman Sachs, Morgan Stanley; for euro area, Banco Santander, BNP Paribas, Crédit Agricole, Deutsche Bank, ING Group, Société Générale, UniCredit SpA; for the United Kingdom, Barclays, Lloyds, HSBC, RBS; for Japan, Mitsubishi UFJ, Mizuho, Sumitomo Mitsui.

Obr. 5 Ukazatele stresu bankovního sektoru ve vybraných zemích (van Rixtel a Gasperini, 2013)

Pád amerického realitního a úvěrového trhu se jednoznačně projevil v rámci hypotečního trhu eurozóny (Obr. 6).

Obr. 6 Půjčky bank soukromému sektoru eurozóny v letech 2000-2009 (změna % zastoupení) (european economy, 2009)

Ztráty na trzích krátkodobého financování vedly centrální banky na celém světě k uvolnění nebývalých finančních prostředků. Likvidita centrální banky se skutečně stala hlavním zdrojem korporátního financování. Stejně tak vlády na celém světě poskytly značnou podporu prostřednictvím řady opatření, včetně kapitálových injekcí, garantovaných emisních programů pro bankovní dluhopisy nebo vyšších stropů pojištění vkladů. Krize vedla mnoho bank k tomu, aby upravily své modely financování směrem k stabilnějším zdrojům s rostoucí závislostí na vkladech klien-

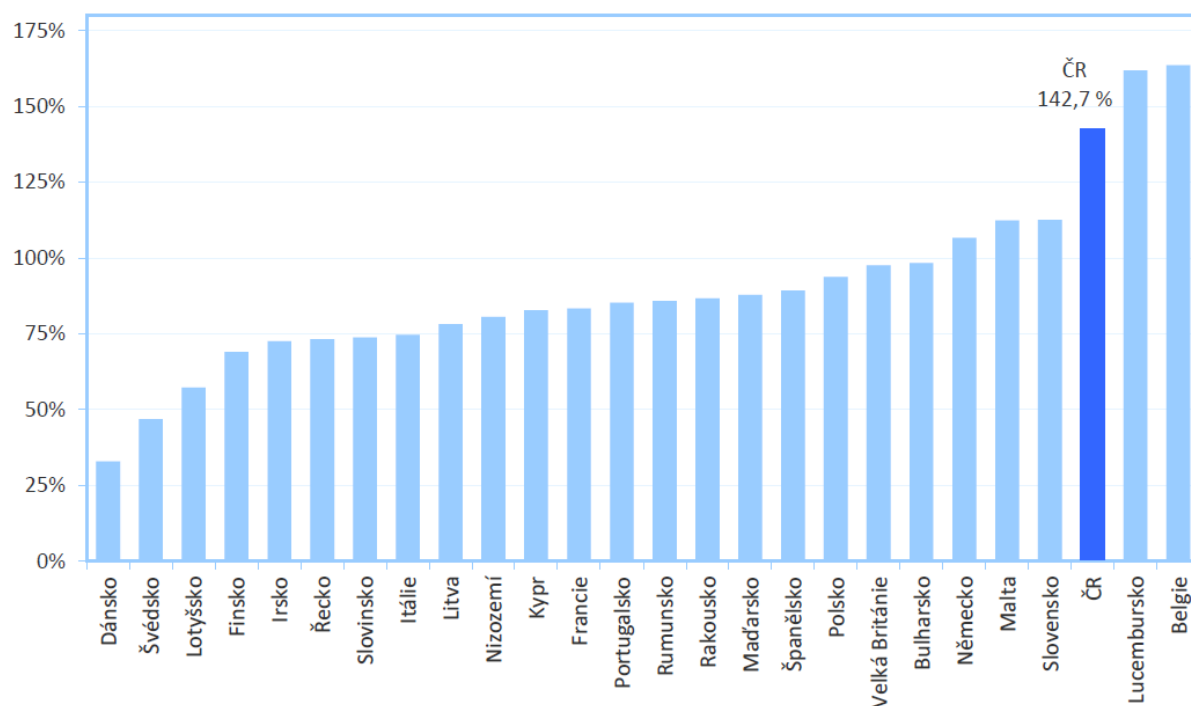
tů a současně snižovaly využívání krátkodobých dluhů. Mezinárodní banky také postupně začaly zvyšovat financování prostřednictvím místních zdrojů financování v závislosti na lokalitě, kde působí.

4.5 Vliv finanční krize na český bankovní sektor

Český finanční systém se silně zaměřuje především na retailové bankovníctví na dosud nenasyceném českém trhu. Dle Geršla, Komárkové (2009) systém nebyl výrazně ovlivněn globálními finančními otřesy. České finanční instituce byly téměř nedotčené toxickými aktivy. Stabilita domácího bankovního sektoru v době turbulencí na finančních trzích byla rovněž podpořena vysokou likviditou bank, a tedy minimální závislostí na mezibankovních trzích, finančních prostředcích od zahraničních trhů nebo mateřských společností.

Globální finanční krize však do jisté míry ovlivnila i likviditu na českých finančních trzích, o čemž svědčí index tržní likvidity. Index signalizuje klesající likviditu trhu koncem roku 2007 a počátkem roku 2008, následovaný prudkým poklesem během vrcholu světové finanční krize v měsících, které následovaly po pádu Lehman Brothers v září 2008. Nicméně, ve srovnání s vývojem podobných indexů pro finanční trhy ve Velké Británii, eurozóně nebo globálních finančních trzích, likvidita na českém finančním trhu nebyla výrazně narušena. Největší pokles byl patrný po pádu Lehman Brothers a na začátku roku 2009. Právě pád Lehman Brothers v září 2008 může být pokládán za faktický milník příchodu globální finanční krize také do České republiky. Počátek vývoje globální krize vysledujeme pochopitelně v USA, následovaný jejím rychlým přenosem do Evropy a postupným globálním rozšířením.

Světová finanční krize měla na domácí reálnou ekonomiku pochopitelný vliv, ovšem ta z ní vyšla posílena. To lze dokumentovat na vývoji hned v několika oblastech. Bankovní systém v ČR je totiž dobře vybaven kapitálem a tento stav se zlepšoval i v průběhu tzv. světové finanční krize. Ukazatel kapitálové přiměřenosti v posledních letech rostl a dosahuje ve srovnání se zahraničím poměrně vysokých úrovní. Zatímco na konci roku 2007 činil 11,6 %, o tři roky později na konci roku 2010 to bylo již 15,5 %. Banky v České republice tak výrazně zvýšily své kapitálové vybavení, které může být použito na krytí budoucích neočekávaných ztrát. Další oporou bankovního sektoru je vysoký podíl financování pomocí klientských vkladů. Ty jsou přitom v časech problémů s likviditou obvykle stabilnější než zdroje z mezibankovního trhu. Ukazatel poměru vkladů k úvěrům je stabilní a blíží se úrovni 140 %. To znamená, že poskytnuté úvěry jsou více než plně financovány přijatými vklady, které v obdobích nejistoty na peněžních trzích umožňují stabilizaci bankovního sektoru. V tomto smyslu patří bankovní sektor v ČR mezi nejstabilnější v Evropě. Sledovaný ukazatel poměru vkladů k úvěrům (Obr. 7) je v ČR dlouhodobě stabilní a v roce 2012 dosahoval úrovně 142,7 %.

Obr. 7 Poměr bankovních klientských vkladů ke klientským úvěrům ke konci roku 2011 (ECB)

Bankovní vklady (Tab. 8) rostly během roku 2012 přibližně třikrát rychlejším tempem (meziročně o 7,3 %) než úvěry (meziročně o 2,4 %). Z tabulky je patrné, že se tak obrátil vývoj z roku 2011, kdy objem úvěrů rostl rychleji (o 6,0 %) než objem vkladů (o 4,5 %). Důvody pro pomalejší tempo růstu úvěrů v roce 2012 lze spatřovat v kombinaci řady faktorů – mj. ve zvýšené opatrnosti bank i potenciálních dlužníků, pomalém růstu ekonomiky či přenášení nepříznivého vývoje v eurozóně na ekonomickou aktivitu v ČR.

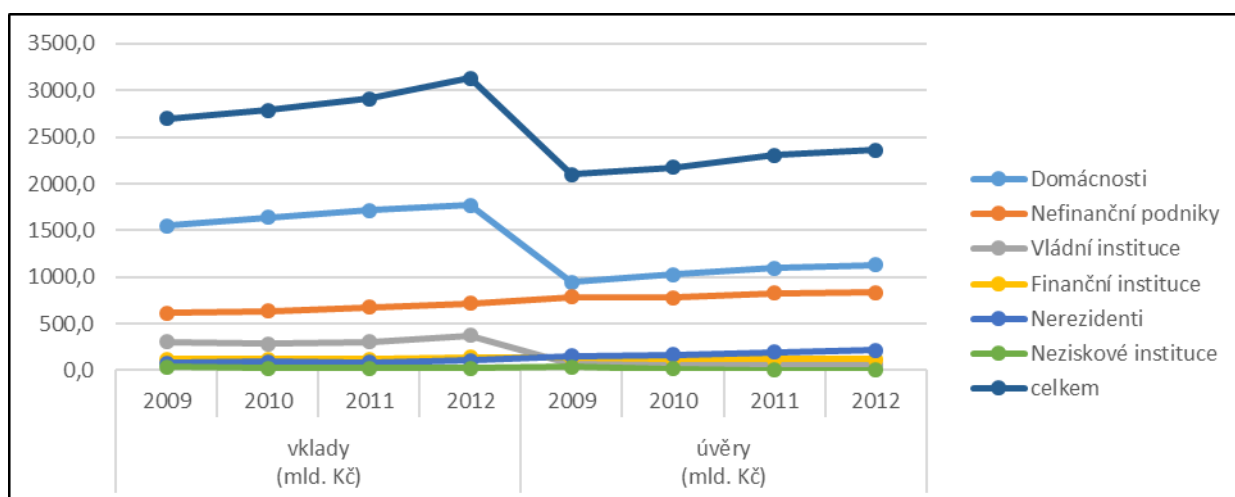
Vklady domácností v roce 2012 vzrostly téměř polovičním tempem (o 3,4 %) než vklady nefinančních podniků (o 6,4 %). Přibližně o jednu pětinu pak vzrostly vklady finančních subjektů a vládního sektoru, který zaznamenal také největší absolutní nárůst (o 68,4 mld. Kč). Nepokračoval tak trend několika předchozích let, kdy se na zvýšení objemu vkladů nejvíce podílely právě domácnosti. Navzdory tomu si domácnosti i nadále udržují více než poloviční podíl na celkových vkladech (1 770 mld. z 3 128 mld. Kč). Následují je nefinanční podniky s 716 mld. Kč vkladů. Z hlediska změny struktury vkladů dle výpovědní lhůty došlo i v roce 2012 k rychlejšímu nárůstu vkladů na netermínovaných účtech (nárůst o 11,9 %) než u termínovaných vkladů (nárůst o 0,8 %). Na konci roku 2012 bylo na netermínovaných účtech uloženo 61,4 % všech deposit.

Tab. 8 Vývoj rozdělení vkladů a úvěrů u bank dle sektorového hlediska

		Domácnosti	Nefinanční podniky	Vládní instituce	Finanční instituce	Nerezidenti	Neziskové instituce	celkem
vklady (mld. Kč)	2009	1551,3	610,7	306,4	118,0	74,2	37,7	2698,3
	2010	1641,6	632,9	284,6	116,6	89,1	23,2	2788,0
	2011	1711,3	673,1	305,1	116,9	84,9	22,6	2913,9
	2012	1770,3	716,0	373,5	138,2	106,1	23,4	3127,5
úvěry (mld. Kč)	2009	940,5	782,2	66,2	129,8	149,1	34,3	2102,1
	2010	1028,2	779,7	64,9	118,4	167,6	15,9	2174,7
	2011	1095,2	828,2	64,2	117,0	196,9	2,9	2304,4
	2012	1132,2	835,4	61,5	116,4	212,3	2,3	2360,1

Zdroj: CNB

Domácnosti dominují také jako dlužníci bank. Objem bankovních úvěrů poskytnutých domácnostem rostl stejně rychle jako objem jejich vkladů (o 3,4 %) a dosáhl 1132,2 mld. Kč, což představuje 48 % všech bankovních úvěrů. Naproti tomu nefinanční podniky objem přijatých úvěrů změnil jen nepatrně – o 0,9 % na 835,4 mld. Kč. Přitom v roce 2011 vykázal objem úvěrů poskytnutých nefinančním podnikům růst o 6,4 %. Stagnaci objemu úvěrů přijatých firmami je možné na straně poptávky vysvětlit mj. přetrvávající nejistotou ohledně budoucího hospodářského vývoje a z toho vyplývající omezenou motivací investovat, ale i možným nárůstem schopnosti financovat své aktivity z vlastních zdrojů, zejména v případě více ziskových firem a odvětví. Svůj vliv může mít i pokračující restrukturalizace a tendence ke snižování zadlužení některých odvětví, která expandovala zejména před rokem 2008. Stejně jako před rokem vykázal nejvyšší (i když v roce 2012 již slabší) dynamiku růstu poskytnutých úvěrů sektor nerezidentů (nárůst o 7,8 %) (Obr. 8).

Obr. 8 Vývoj rozdělení vkladů a úvěrů u bank dle sektorového hlediska (CNB)

Geršl a Komárková (2009) došli k závěrům, že v celkovém součtu český bankovní systém nezaznamenal výraznější potíže s likviditou. Nebyly zjištěny žádné runy na banky, panika nebo velké výběry likvidity z bankovních účtů domácností a firem. Nicméně, zhoršení tržní likvidity vedlo k obavám o dostupnost finančních prostředků a snížila se důvěra ve finanční instituce. To způsobilo hromadění likvidity (liquidity hoarding), což vedlo ke zvýšené koncentraci likvidity v rámci relativně malé skupiny bank. Důvodem hromadění likvidity je především opatrnost ze strany bank a snaha ochrany proti (očekávaným) budoucím šokům likvidity. Míra hromadění se snižuje s velikostí bank. To, že u malých bank je evidována vyšší míra hromadění likvidity dokumentuje i Geršl, Komárková (2009), kteří zkoumali český bankovní sektor během krizového období (Laštůvková, 2016). V důsledku klesající tržní likvidity vzrostlo také likvidní riziko bankovních prostředků. To se odráží také ve snížení celkové likvidity dvoutýdenních repo nabídek České národní banky.

Důsledkem globální finanční krize tak byla zvýšená pozornost směrem k riziku likvidity a vztahu mezi tržní a finanční likviditou bank. Takzvaná negativní likvidní spirála, tedy situace, kdy pokles likvidity trhu vede ke zvýšení rizika odtoku finanční likvidity, což posiluje klesající trend tržní likvidity, se do jisté míry vyskytl i v zemích, které nebyly globální finanční krizí přímo zasaženy.

5 Zhodnocení vývoje vkladů a úvěrů

Tato kapitola se zabývá vývojem vkladů a úvěrů v českém bankovním sektoru. Bude sledován jak český bankovní sektor jako celek, tak i velikostně odlišné skupiny bankovního sektoru zvláště, včetně skupiny stavebních spořitelén.

5.1 Zhodnocení vývoje úvěrů

Od roku 2002 až po rok 2008 graf (Obr. 9) vypovídá o růstu podílu hrubých úvěrů na celkových aktivech. Bankovní sektor během celého období zaznamenává růst kvality úvěrových produktů, který byl doprovázen i nízkou rizikovostí těchto úvěrů (více kapitola 6). Banky diverzifikovaly svou obchodní činnost, a rozšiřovaly svá úvěrová portfolia, aby oslovily v konkurenčním boji co nejvíce klientů.

Toto je také doloženo zprávou CNB (2004), která zmiňuje privatizaci velkých bank v roce 2003. Noví důvěryhodní vlastníci se snažili zaměřit na retailovou klientelu, což také přispělo k zvyšování kvality úvěrů. Byly odstraněny nekvalitní úvěry z nabídky bank. Banky zvýšily svou obezřetnost při poskytování úvěrů, čímž bylo výrazně lépe řízeno úvěrové riziko.

Úvěry na konci roku 2005 dosahují 41% podílu na celkových aktivech bank. Nejvíce se na tom podílely domácnosti (57 %) a podniková sféra (39 %) a největší rozmach zaznamenávají spotřebitelské a hypoteční úvěry. Podíl hypotečních úvěrů na hrubých úvěrech domácnostem v roce 2004 činil 41 % a v roce 2005 dokonce 66 % (CNB, 2005). Od roku 2006 se dynamika růstu úvěrů mírně zrychlila, díky nízkým úrokovým sazbám a ekonomickému růstu.

Postupné zpomalení růstu úvěrů od roku 2008 (Obr.9), mohlo být kromě finanční krize způsobeno také zpřísněním úvěrových podmínek v ČR. Nejvýznamnějším zdrojem pro financování úvěrů byly stále vklady klientů, které dosahovaly 1,3násobku úvěrů klientům. To zajišťovalo poměrně nízké náklady na získávání zdrojů v porovnání s jinými externími zdroji.

Jak můžeme vidět z grafu (Obr. 9), ČR nezaznamenala v období krize (2008-2012) výrazný výkyv ve vývoji úvěrů. Podle mého názoru měl český bankovní sektor stabilní pozici díky vysokému podílu vkladů na úvěrech (Obr. 13), a hlavně díky nízkému podílu úvěrů v cizí měně. Zásluhou malého množství úvěrů v cizích měnách nebyl český bankovní sektor zatížen toxickými aktivy a kurzové riziko bylo minimální (CNB, 2010).

Až po roce 2011 se na grafu (Obr. 12) objevuje mírné snížení podílu úvěrů na celkových aktivech. I když česká ekonomika přímo zasažena nebyla, myslím si, že snížená zahraniční poptávka, způsobená krizí, měla vliv na český export a sníženou produkci exportně zaměřených podniků. Tím způsobená snížená zaměstnanost a pomalý růst mezd způsobil nárůst úvěrů v selhání. I tím mohl být způsoben pokles tempa růstu úvěrů. Úsilí domácností a podniků snižovat zadluženost, se odrazilo ve snížené poptávce po úvěrech.

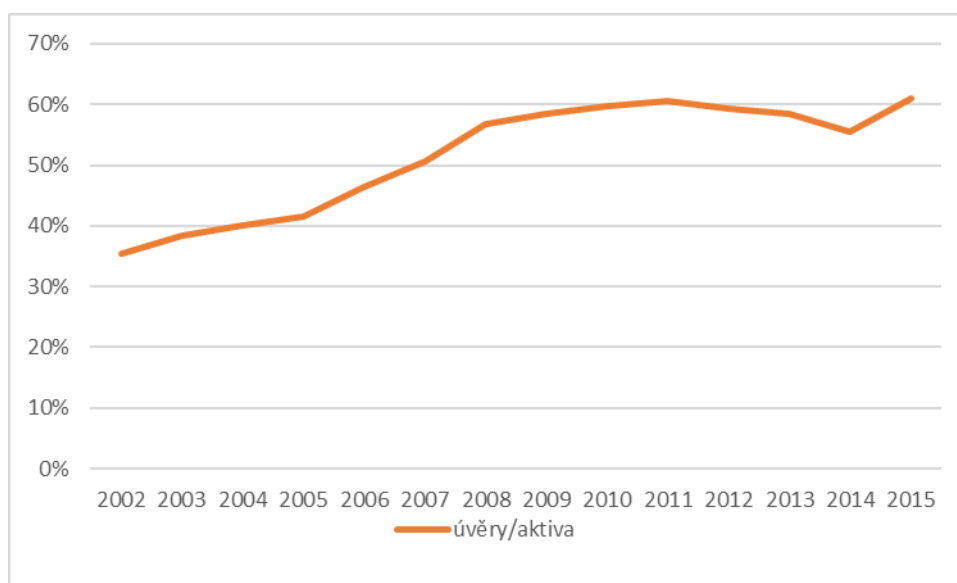
Snížená úvěrová dynamika pokračovala až do roku 2014. Předpokládám, že to nebylo způsobené nízkou nabídkou úvěrů podnikům, avšak nedostatečnou po-

ptávkou. Dle CNB (2014) byly navíc na přelomu let 2013/2014 hojně čerpány úvěry v cizích měnách. Domácnosti a podniky držely finanční přebytky a při zmenšujícím se vládním deficitu to mohlo také přispět k výpadku v domácí poptávce.

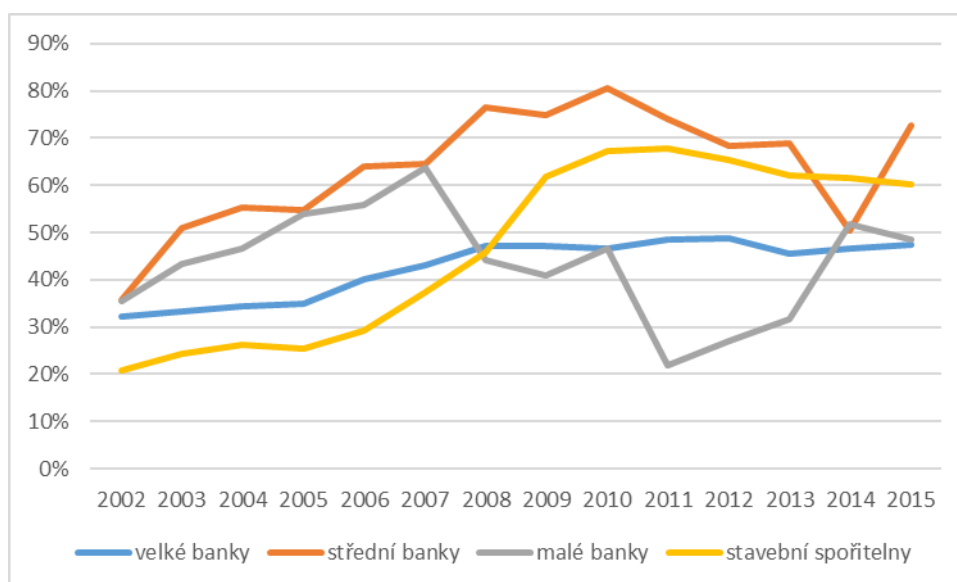
V roce 2015 však opět podíl objemu úvěrů na celkových aktivech začíná růst. Souvislost můžeme najít i v současném oživení americké ekonomiky, a postupným nárůstem ekonomiky i v eurozóně.

Když se zaměříme na jednotlivé bankovní skupiny (Obr. 10), u všech skupin zaznamenáme v předkrizovém období, do roku 2007, rostoucí objem úvěrů v poměru k celkovým aktivům bank. Od konce roku 2007 prudce klesl objem úvěrů malých bank. Tento pokles se zastavil až v roce 2011, na hodnotě 22 % celkových aktiv. Klienti malých bank jsou především malé podniky a domácnosti. Společně s poklesem úvěrů se zvýšila i jejich rizikovost. Možný vliv na tento pokles mohl mít pomalý růst mezd a rostoucí nezaměstnanost, a snaha domácností snížit jejich zadluženost.

U ostatních skupin bank se v období krize nárůst úvěrů zpomalil. Velké banky a stavební spořitelny nezaznamenaly žádný výrazný pokles. Tento stabilní vývoj mohl být podpořen vysokým podílem vkladů na celkových aktivech (Obr. 12), díky tomu se tyto banky nemusely spoléhat na sekundární zdroje.

Obr. 9 Vývoj podílu hrubých úvěrů na celkových aktivech pro celý bankovní sektor

Obr. 10 Vývoj podílu hrubých úvěrů na celkových aktivech jednotlivých bankovních skupin

Závěrem této kapitoly, je možné odpovědět na část první výzkumné otázky, zda došlo k poklesu úvěrů během období krize, a také na část druhé výzkumné otázky, zda se úvěry vyvíjely různě u jednotlivých skupin bank. Pomocí grafu vystihující celý sektor (Obr. 9), můžeme říct, že k poklesu úvěrů během období krize určitě nedošlo. Pouze se mírně zpomalilo tempo růstu podílu úvěrů na celkových aktivech. Mírný pokles můžeme zaznamenat až od roku 2012, tedy v pokrizovém období.

Naopak část druhé výzkumné otázky je možné potvrdit. Vývoj úvěrů u jednotlivých bankovních skupin se liší. Především se liší vývoj úvěrů u skupiny malých

bank, kde v celém krizovém období je vidět výrazný pokles. Skupina středních bank vykazuje propad až v roce 2014, avšak v roce 2015 je opět křivka rostoucí. Velké banky a stavební spořitelny mají relativně stabilní vývoj. Mohl k tomu přispět vysoký podíl vkladů na celkových aktivech (viz kapitola 5.2).

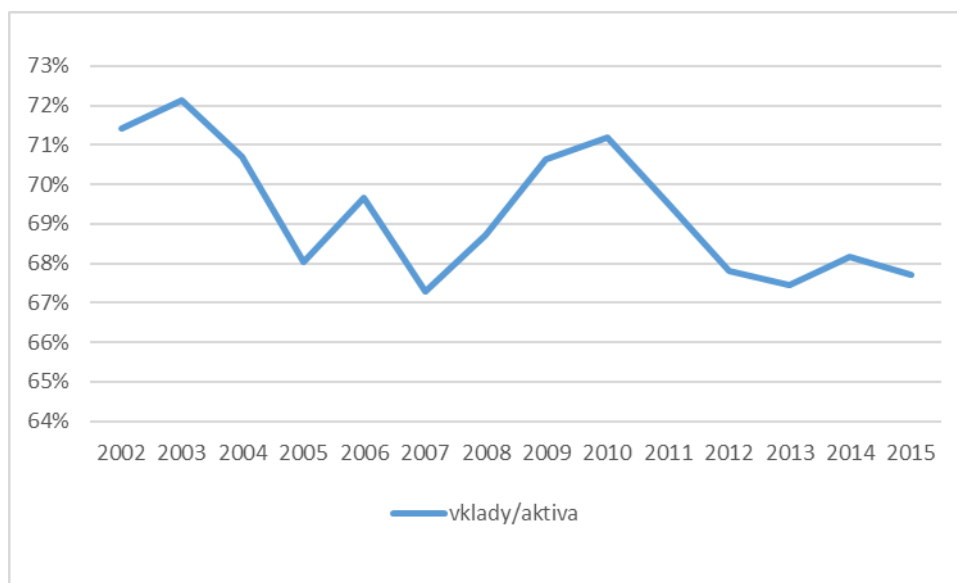
Je možné tedy potvrdit relativně stabilní pozici českého bankovního sektoru, zásluhou nízkého množství úvěrů v cizí měně, a tedy nízké pravděpodobnosti náklady českého bankovního sektoru nekvalitními aktivy.

5.2 Zhodnocení vývoje vkladů

Jak můžeme vidět z grafu (Obr. 11), banky disponují dostatečným podílem vkladů na celkových aktivech na přelomu let 2003/2004. To bylo však následováno poklesem, který se zastavil až na konci roku 2007. Bylo to dáno především nízkým zhodnocením vkladů. Obyvatelé také mohli preferovat spíše spotřebu finančních prostředků v domácnosti a zhodnocení svých prostředků spíše u konkurence, jako jsou penzijní fondy, nebo různé formy životního a kapitálového pojištění.

Od roku 2007 znázorňuje graf celého bankovního sektoru (Obr. 11) růst podílu vkladů na celkových aktivech. Důvěra v český bankovní sektor přetrvává i v období dopadů důsledků finanční krize na tuzemský bankovní sektor, díky tomu disponuje český bankovní sektor dostatečným objemem primárních zdrojů a nebyl nucen čerpat z nákladnějších sekundárních zdrojů. Ovšem zaměříme-li se na bankovní skupiny (Obr. 12), tento růst je pouze u skupiny velkých bank, které mají 60% podíl na celém sektoru. Mírný růst poměru vkladů vykazují i střední banky v letech 2008 až 2011 a malé banky v roce 2010.

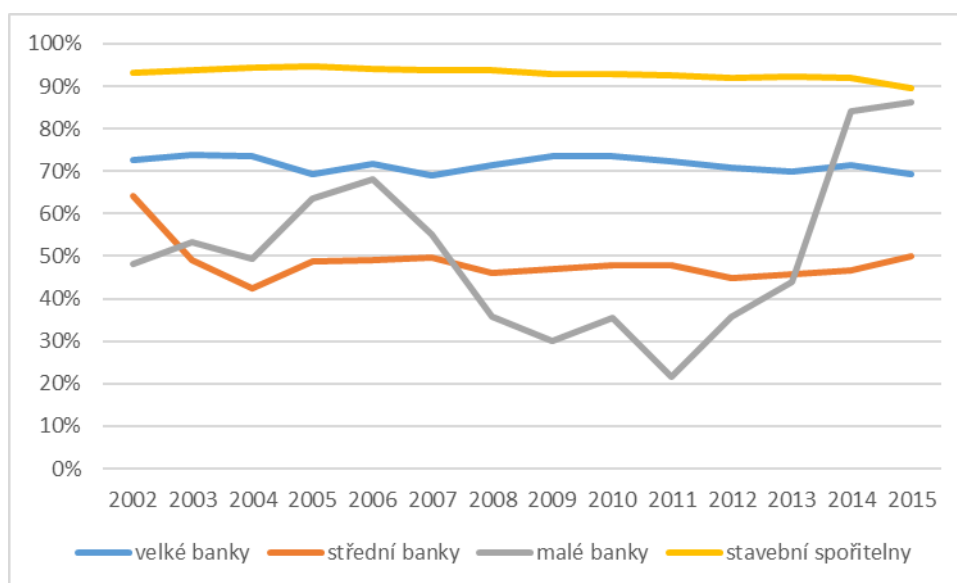
Když se podíváme na poměr vkladů jednotlivých bankovních skupin (Obr. 12), největší podíl vkladů na celkových aktivech mají během celého sledovaného období stavební spořitelny a tento podíl je po celou dobu téměř neměnný, setrvává okolo 93 %. To se odráží i ve vývoji rizikovosti úvěrů stavebních spořitelen (viz kapitola 6).

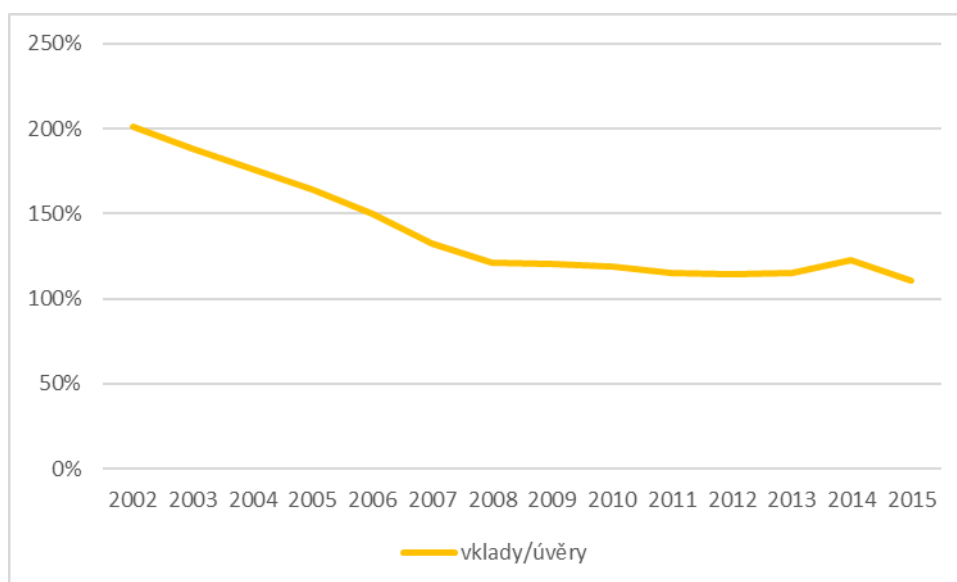
Obr. 11 Vývoj podílu vkladů na celkových aktivech pro celý bankovní sektor

Jediná skupina, která vykazuje snížený podíl vkladů na celkových aktivech v období krize je skupina malých bank (Obr. 12), u které pokles začal v roce 2007 a zastavil se v roce 2011 na 22 % celkových aktiv. Poté však podíl opět následoval rostoucí trend a v roce 2015 dosahoval 86 %. Tento pokles mohl být způsoben nedůvěrou klientů v solidnost malých bank v tomto krizovém období.

Objem vkladů rezidentů se v roce 2014 zvýšil i přes nízké úrokové sazby. Díky tomu nebyl český bankovní sektor dlouhodobě závislý na zahraničních finančních zdrojích. To zobrazuje i graf (Obr. 13), vklady jsou dostatečným zdrojem pro krytí úvěrů klientům po celé sledované období. I během období krize, dosahují vklady 1,2násobku úvěrů. Díky tomu banky nemusely získávat nákladnější sekundární zdroje na krytí úvěrů.

Obr. 12 Vývoj podílu vkladů na celkových aktivech jednotlivých bankovních skupin

Obr. 13 Vývoj podílu vkladů na úvěrech pro celý bankovní sektor

Na přelomu let 2014/2015 začala americká ekonomika výrazně oživovat. Postupný nárůst se objevil i v eurozóně. To zlepšilo i situaci na českém pracovním trhu. Snížila se nezaměstnanost a vzrostly příjmy domácností. Poklesly úrokové sazby z hypotečních a spotřebitelských úvěrů, což vedlo k menšímu podílu úrokových plateb domácností na jejich disponibilních příjmech. Z grafu (Obr. 11) můžeme vidět, že podíl vkladů na celkových aktivech se ke konci analyzovaného období drží kolem 68 % i přes nízké úrokové sazby.

Vývoj podílu vkladů na celkových aktivech stavebních spořitelien, velkých a středních bank je po celé sledované období stabilní. Pouze skupina malých bank

zaznamenala výkyvy ve vývoji, především během období krize se podíl vkladů na aktivech banky snížil. Je možné tedy doplnit odpověď na druhou výzkumnou otázku, a tedy vývoj úvěrů i vkladů se liší u velikostně odlišných skupin. Ovšem část první výzkumné otázky není možné potvrdit. Během období krize došlo k nárůstu podílu vkladů na celkových aktivech celého bankovního sektoru. Pokles nastal pouze u skupiny malých bank.

6 Zhodnocení rizikivosti úvěrů

Nejzávažnějším rizikem v českém bankovním sektoru je po celé sledované období riziko úvěrové. Vysoký podíl NPL úvěrů na celkových úvěrech v roce 2002 mohl být způsoben podceněním rizik bankou, špatně ohodnocenými příjmy klientů jak bankou, tak samotnými klienty.

Banky provedly v roce 2003 podstatné očištění od špatných úvěrů, klasifikovaných jako ohrožené (CNB, 2004). Z grafu můžeme vidět, že v důsledku toho se podíl úvěrů v selhání na celkových úvěrech do roku 2004 rapidně snížil (Obr. 14). Dále můžeme pozorovat i zpomalení tohoto poklesu od roku 2005. V porovnání s Obr. 9, to mohlo mít souvislost s narůstajícím objemem poskytnutých úvěrů bank a od roku 2007 i se zhoršujícím se ukazatelem makroekonomického vývoje.

Vývoj podílu ohrožených úvěrů na celkových úvěrech byl u jednotlivých skupin bank odlišný (Obr. 15). Všechny skupiny bank snižovaly objem ohrožených pohledávek do roku 2006, s výjimkou stavebních spořitelen, u nichž byl vysoký nárůst úvěrů doprovázen nárůstem úvěrů v selhání. Stále je však podíl ohrožených úvěrů na celkových úvěrech nízký.

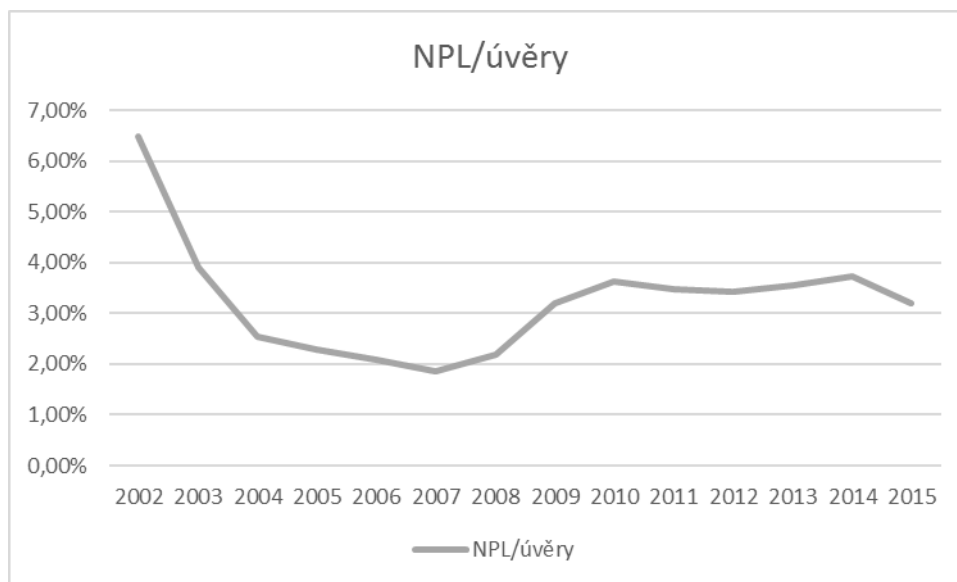
Od roku 2007 až do roku 2010 můžeme z grafu (Obr. 14) vidět stoupající podíl problémových úvěrů na celkových úvěrech. To je právě vrcholné období finanční krize. Týká se to téměř všech bankovních skupin, s výjimkou stavebních spořitelen (Obr. 15), které zaznamenávají klesající trend podílu úvěrů v selhání. Důvodem stabilního vývoje rizikivosti úvěrů stavebních spořitelen mohl být jejich velmi vysoký podíl primárních vkladů na celkových aktivech, který se po celé sledované období pohybuje kolem 93 % (Obr. 12).

Zvýšená rizikovitost úvěrů v období krize mohla být způsobena zvýšenou nezaměstnaností, tu dokládá i zpráva o stabilitě od CNB (2010). Domnívám se, že zvýšená nezaměstnanost snížila příjmy domácností, a s největší pravděpodobností jim znemožnila splácet jejich již dříve přijaté závazky, tím se zvýšil počet úvěrů v selhání. Také tuzemské firmy exportně zaměřené, mohly mít problém se splácením svých závazků vlivem snížené zahraniční poptávky, a tedy i nižšího zisku.

Dle CNB (2010) nejnižší podíl ohrožených úvěrů jsou u úvěrů na bydlení (1,63 %). Nízká rizikovitost u těchto úvěrů je dána velkou odpovědností dlužníků, zásluhou záruky v podobě nemovitosti k bydlení. Banky byly také velmi obezřetné při poskytování dlouhodobých úvěrů a důkladnými metodami ověřovaly bonitu svých klientů.

V roce 2010 se dále projevuje nepříznivý vývoj z minulých let zvýšenou rizikovitostí úvěrů. I když růst problémových úvěrů byl nižší než v přechodném roce (Obr. 14 a 15). Silná recese ve střední a východní Evropě a propad ekonomiky v Německu, důležitého obchodního partnera českých podniků, měl výrazný vliv na snížení exportu, tím se snížila produkce a rostla nezaměstnanost, to zapříčinilo neschopnost klientů splácet dříve smlouvané úvěry. Začíná se však oživovat ekonomický růst a zlepšují se exportní možnosti. Největší podíl rizikových úvěrů můžeme vidět u středních bank, nejnižší u stavebních spořitelen (Obr. 15).

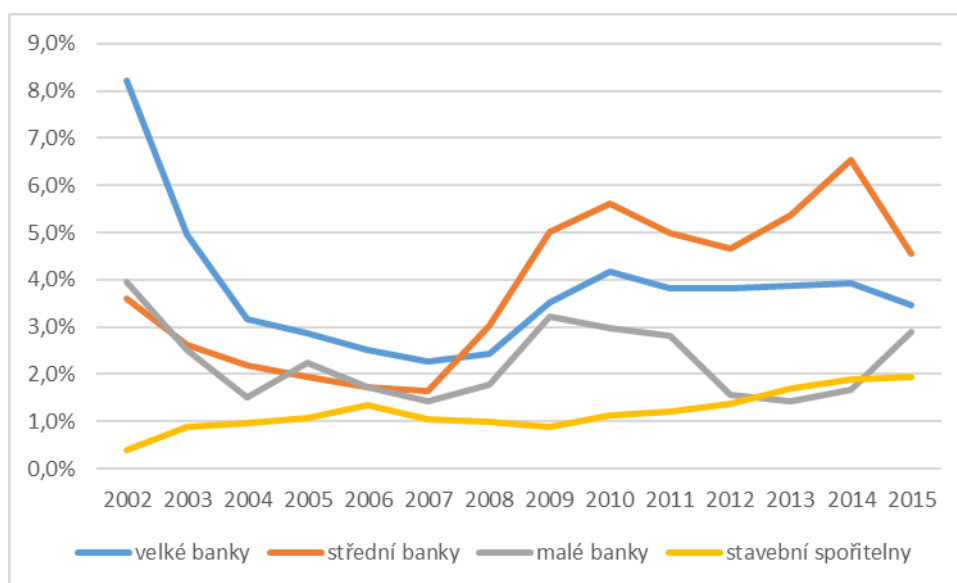
Dle CNB (2010) jsou nejrizikovějšími úvěry spotřebitelské. Tyto úvěry jsou často na nespecifikované účely. Rizikovost u těchto úvěrů je kompenzována vysokou úrokovou sazbou.

Obr. 14 Vývoj podílu ohrožených úvěrů na celkových úvěrech

Z obou grafů (Obr. 14 a 15) můžeme vidět stabilnější vývoj kvality úvěrového portfolia od roku 2011. Podíl ohrožených pohledávek se snížil ve všech skupinách bank, s výjimkou stavebních spořitelen, avšak tam je hodnota ukazatele kvality stále velmi nízká. Nejhorší je na tom střední skupina bank. Z pohledu kategorií, je největší nárůst NPL úvěrů v úvěrovém portfoliu sektoru domácností.

V roce 2015 můžeme vidět mírné zlepšení, mohlo k tomu přispět výrazné zrychlení ekonomického růstu. Podíl úvěrů v selhání na celkových úvěrech poklesl. Nejhorší kvalitu úvěrového portfolia můžeme vidět u středních bank, naopak nejlépe na tom jsou stavební spořitelny, které po celé období zaznamenávají stabilní vývoj. Většinu problémových pohledávek tvořily pohledávky za domácnostmi.

Obr. 15 Vývoj podílu ohrožených úvěrů na celkových úvěrech jednotlivých bankovních skupin

Shrnutím této kapitoly můžeme částečně odpovědět na první výzkumnou otázku, zda se zvýšila rizikovitost úvěrů během období krize (cca 2007-2011). Podle obou grafů (Obr. 14 a 15) můžeme jednoznačně konstatovat, že ano. U bankovního sektoru jako celku můžeme pozorovat nejvyšší zvýšení podílu úvěrů v selhání na celkových úvěrech od konce roku 2007. Růst se zastavil v roce 2010, avšak podíl NPL na celkových úvěrech setrval až do roku 2014 zhruba na stejné úrovni, kolem 3,5 %.

U jednotlivých velikostně a typově odlišných bankovních skupin, můžeme vidět největší procento rizikových úvěrů během období krize u středních bank. To mohlo být způsobeno také poměrně nízkým podílem vkladů středních bank na celkových aktivech, který se pohybuje během sledovaného období okolo 49 % (viz Obr. 12). Podle grafu (Obr. 15) byly nejméně ovlivněnou skupinou stavební spořitelny, které mají za celé sledované období stabilní vývoj, avšak od roku 2009 můžeme zaznamenat mírné stoupání rizikovitosti úvěrů.

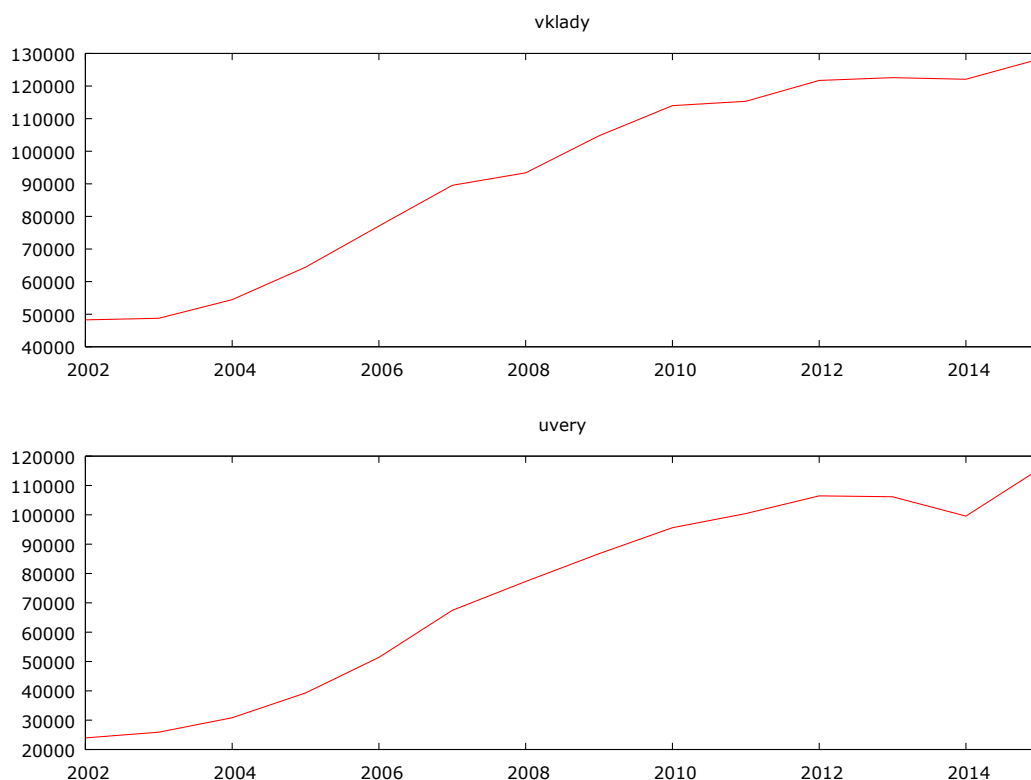
7 Korelační analýza

K určení přítomnosti a těsnosti lineární závislosti mezi vklady a úvěry bude využita korelační analýza. Korelační analýza se zabývá souměrnou lineární závislostí mezi dvěma veličinami, přičemž se zaměřuje především na sílu těsnosti vztahu a směr. Korelační analýza bude realizována v programu Gretl prostřednictvím Pearsonova koeficientu korelace r , který dosahuje hodnot v intervalu $< -1; 1 >$. Znaménko koeficientu určuje směr závislosti (kladné u přímé úměrnosti, záporné u nepřímé úměrnosti), absolutní hodnota vyjadřuje těsnost lineární závislosti. Korelační koeficient je nulový, jestliže jsou veličiny nezávislé.

Při zkoumání vztahu mezi vklady a úvěry vyšel Pearsonův koeficient korelace následovně:

$$r = 0,99660796$$

To značí velmi těsnou pozitivní závislost mezi vklady a úvěry. Tento jev je doložen i grafickým znázorněním (Obr. 16).

Obr. 16 Grafické znázornění vývoje vkladů a úvěrů (Gretl)

Pro testování průkaznosti koeficientu korelace jsou hypotézy stanoveny následovně:

$$H_0: \rho_{XY} = 0$$

$$H_1: \rho_{XY} \neq 0$$

K testování bude využit t -test:

$$t = \frac{r\sqrt{n-2}}{\sqrt{1-r^2}} = 41,9506$$

Kritický obor pro oboustrannou alternativní hypotézu $H_1: \rho_{XY} \neq 0$ je:

$$W = (-\infty; -2,179 > U < 2,179; \infty)$$

Vypočtená testovací statistika náleží do kritického oboru, zamítáme H_0 o nezávislosti vkladů a úvěrů a potvrzujeme průkaznost korelačního koeficientu.

Podle analýzy a z grafu je patrný velmi podobný vývoj vkladů a úvěrů. Je možné potvrdit, že vývoj vkladů i úvěrů reaguje podobně při vlivech makroekonomického prostředí a jejich vztah je velmi těsný.

8 Diskuze

Tato kapitola se bude snažit objasnit výsledky empirické části této bakalářské práce a porovnat je s ostatními studii. V teoretické části byly objasněny základní pojmy a principy a byla provedena literární rešerše studií, zabývajících se vývojem bankovního sektoru, vkladů a úvěrů ve sledovaném období, a je zaměřena také na vliv finanční krize. V empirické části byl sledován vývoj vkladů a úvěrů, jejich rizikovost a vliv krize. Díky výsledkům práce bylo také možné odpovědět na výzkumné otázky.

Zhodnocení vývoje podílu úvěrů a vkladů na celkových aktivech potvrdil relativně stabilní pozici českého bankovního sektoru i během období krize. Podíl úvěrů během celého sledovaného období měl rostoucí trend, také vlivem vysokého podílu vkladů na celkových aktivech. Během celého období dosahují vklady vždy minimálně 1,2násobku úvěrů. To dokládá i Geršl, Komárková (2009), kteří uvádí, že české banky nebyly závislé na mezibankovních nebo zahraničních trzích, právě díky vysoké likviditě, především zásluhou vkladů klientů. Díky tomu byly banky během krize téměř nedotčené toxickými aktivy. To je možné doložit i grafem (Obr. 13), který dokládá vysoký podíl vkladů na úvěrech. Zmiňuje se o tom i zpráva ČNB (2009), která řadí český bankovní sektor mezi nejstabilnější v eurozóně, vlivem poskytování úvěrů v cizí měně v omezené míře banky snížily kurzové riziko na minimum. Banky disponovaly dostatečným objemem vkladů díky důvěře klientů v solidnost bank a zákonnému pojištění vkladů.

Jistým překvapením byl rostoucí podíl vkladů na celkových aktivech během krize. Mora (2010) předpokládá během krizových situací tok finančních prostředků do bank, protože jsou považovány za bezpečné útočiště. Tento předpoklad je možné na základě získaných výsledků potvrdit. Od roku 2007 se zvýšil podíl vkladů na celkových aktivech v českém bankovním sektoru, díky tomu banky disponovaly dostatečnými prostředky k úvěrovým obchodům.

Mora (2010) také zmiňuje, že i přes skutečnost, že banky byly v centru finanční krize, ty banky, které měly dostatečný podíl vkladů na celkových aktivech, neměly potíže splnit úvěrové požadavky klientů. Nejvíce ohrožené v letech 2007-2009 byly banky, které neměly dostatečný příliv vkladů a musely se spoléhat na jiné zdroje. To se ukázalo i v této práci. Především skupina stavebních spořitelů a velkých bank, které měly vysoký podíl vkladů na celkových aktivech, zaznamenaly během krizového období stále stabilní vývoj úvěrů. Naopak skupina malých bank, která nedisponovala dostatečným objemem vkladů během krize, vykazovala sníženou úvěrovou produktivitu.

Zpomalenou úvěrovou produktivitu zmiňuje i zpráva ČNB (2010). Ekonomická krize výrazně ovlivnila důležité obchodní partnery. Snížený export tuzemských podniků, nižší produkce a rostoucí nezaměstnanost zvýšila míru neschopnosti dostát dříve přijatým závazkům. Nejenže se zvýšil objem úvěrů v selhání, ale i domácnosti a podniky se snažili snížit svou zadluženost, to se odráželo ve snížené poptávce po úvěrech. Postupný pokles úvěrů po roce 2011 může být vysvětlen i zpřísněním úvěrových podmínek.

Rizikovitost úvěrů je během sledovaného období na nízké úrovni. Podle předpokladu, se však během období finanční krize zvýšil objem úvěrů v selhání u všech skupin bank, kromě stavebních spořitelen, které měly vysoký podíl vkladů na celkových aktivech během celého sledovaného období. Tím můžeme potvrdit domněnku Mora (2010), že nejméně ohrožené byly banky s vysokým přílivem vkladů.

9 Závěr

Hlavním cílem této práce bylo zhodnotit vývoj vkladů a úvěrů v českém bankovním sektoru v období od roku 2002 do roku 2015 a to s ohledem na velikost a typ bank. Součástí cíle bylo zhodnocení vlivu krize na vývoj úvěrů a vkladů a zhodnocení rizikovitosti úvěrů. Na základě stanovených cílů byly formulovány výzkumné otázky:

1. Během období krize došlo k poklesu úvěrů i vkladů a zvýšila se jejich rizikovitost.
2. Vývoj úvěrů a vkladů se liší u velikostně odlišných skupin bank.

V teoretické části práce byla objasněna funkce banky jako finančního zprostředkovatele, následně byly rozebrány vlastnosti bankovních aktiv a jejich rizika, především riziko úvěrové. Dále se práce věnuje ukazatelům kvality bankovních aktiv, hlavně ukazateli NPL, a jsou také definovány pojmy vklady a úvěry. V první části práce je také provedena literární rešerše odborných studií, které se zabývají vývojem vkladů a úvěrů a vlivem finanční krize.

V empirické části byl sledován vývoj vkladů a úvěrů v poměru k celkovým aktivům bank celého bankovního sektoru a jednotlivých bankovních skupin. Vývoj v české republice byl poměrně stabilní. Celkově dobře odolal bankovní sektor ekonomickým výkyvům, především finanční krizi. Pouze u vývoje skupiny malých bank byl zaznamenán propad v období krize.

Byla sledována i rizikovitost úvěrů, která byla hodnocena podle podílu NPL úvěrů k celkovým úvěrům. I přes zvýšení ohrožených úvěrů během období krize vykazovali úvěry nízkou rizikovitost.

Ověřili jsme také výzkumnou otázku o tom, zda došlo během krize k poklesu vkladů i úvěrů a zvýšila se jejich rizikovitost. Jak už bylo řečeno, úvěry se během krize jevily jako rizikovější. Avšak objem úvěrů ani vkladů se během krize nesnížil. Rychlost růstu podílu úvěrů na celkových aktivech se pouze zpomalila a podíl vkladů na celkových aktivech dokonce během krize vzrostl.

Druhá výzkumná otázka o různém vývoji vkladů a úvěrů u jednotlivých velikostně odlišných skupin byla potvrzena. Nejvýraznější vliv finanční krize byl zaznamenán u skupiny malých bank.

Korelační analýza nám potvrdila velmi těsnou lineární závislost mezi vklady a úvěry. Tedy při pohybu jednoho indikátoru, ho následuje svým vývojem i ten druhý.

Závěrem můžeme říct, že hlavními riziky pro český sektor byly úvěrové krize ve vyspělých ekonomikách, které způsobily zpomalení zahraničního hospodářského růstu a také českého exportu. Světová ekonomika zažívala v letech 2009 a 2010 silnou recesi, český bankovní sektor však přímo postihnut nebyl. V průběhu krize se jeví stále jako stabilní a dokázal vzdorovat i sekundárním vlivům doznívající krize.

10 Literatura

- APOSTOLIK, R., Ch. DONOHUE a P. WENT (2009). *Foundations of banking risk: an overview of banking, banking risks, and risk-based banking regulation*. ISBN 978-0-470-44219-7.
- BORIO C., LOWE P. (2002). *Assessing the risk of banking crises*. BIS Working paper no. 114: 43–54.
- BLANCHARD, O., WATSON, M. (1982). *Bubbles, Rational Expectations, and Financial Markets*. In: Wachtel, P. (ed.): *Crises in the Economic and Financial Structure*. Lanham, Lexington Books, 1982.
- BRUNNERMEIER, M. (2009). *Deciphering the liquidity and credit crunch 2007–2008*. *Journal of Economic Perspectives* 23: 77–100.
- ČNB (2004): *Zpráva o stabilitě bankovního sektoru 2003*.
- ČNB (2005): *Financial Stability Report 2004/2005*.
- ČNB (2009): *Financial Stability Report 2008/2009*.
- ČNB (2010): *Financial Stability Report 2009/2010*.
- ČNB (2014): *Financial Stability Report 2013/2014*.
- ČNB (2016): *Zpráva o výkonu dohledu nad finančním trhem 2015*.
- DVOŘÁK, P. (1999). *Komerční bankovníctví pro bankéře a klienty*, Praha: Linde.
- EUROPEAN ECONOMY. (2009). *Economic Crisis in Europe: Causes, Consequences and Responses*. Luxembourg: European Communities, 2009. ISBN 978-92-79-11368-0
- FISHER, I. (1932). *Booms and Depressions*. New York, Adelphi, 1932.
- GERŠL A., HEŘMÁNEK J. (2006). *Indikátory finanční stability: výhody a nevýhody jejich využití v hodnocení stability finančního systému*. Finanční stabilita, ČNB.
- GERŠL A., KOMÁRKOVÁ Z. (2009). *Liquidity Risk and Banks' Bidding Behavior: Evidence from the Global Financial Crisis*. *Czech Journal of Economics and Finance* 59(6): 577-592.
- CHMELOVÁ, J., BALCAROVÁ P. (2008). *Finanční zprostředkovatelé a alokace kapitálu v zemích 6CE*. Brno: Centrum výzkumu konkurenční schopnosti české ekonomiky.
- IVASHINA, V., SCHARFSTEIN, D. (2009). *Bank Lending During the Financial Crisis of 2008*. *Journal of Financial Economics* 97(2010): 319–338
- JONÁŠ, J. (2007). *Finanční zprostředkovatelé a jejich vliv na hospodářský růst v ČR*. Brno: Centrum pro výzkum konkurenční schopnost.
- KASHYAP, A. K., R. RAJAN, AND J.C. STEIN (2002). *Banks as Liquidity Providers: An Explanation for the Coexistence of Lending and Deposit-Taking*. *Journal of Finance* 57(1): 33–73.
- KAŠPAROVSKÁ, V. a kol. (2006). *Řízení obchodních bank*. C.H. Beck, Praha. ISBN 80-7179-381-7

- KAŠPAROVSKÁ, V. (2010). *Banky a komerční obchody*, Kravaře: Marreal servis.
- KOMÁRKOVÁ, Z., GERŠL A., KOMÁREK L. (2011). *Models for Stress Testing Czech Banks' Liquidity Risk*. Working paper series. ISSN 1803-7070.
- LAŠTŮVKOVÁ, J. (2016). *Likvidita obchodních bank v kontextu současného vývoje*. Disertační práce. Mendelova universita v Brně. Brno, 2016.
- MENŠÍK, J. (2005). *Peníze a peněžní politika*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta. ISBN 80-210-3642-7.
- MORA, N. (2010). *Can Banks Provide Liquidity in a Financial Crisis?* Federal Reserve Bank of Kansas City. *Economic Review* 2010: 31-68.
- MUSÍLEK, P. (2008). *Příčiny globální finanční krize a selhání regulace*. Český finanční a účetní časopis, roč. 3, č. 4, s. 6-20.
- PIRNER, D. (2003). *Risk Management v českém bankovníctví*. *Bankovníctví* 04/2003 [online] [cit. 2017-04-02]. Dostupný na: www.anopress.cz/web/pages/media/formmddb.aspx
- POLOLÁNÍK, L. (2008). *Finanční krize – jak to začalo*. Finance.cz, 2008.
- POLOUČEK, S. a kol. (2009). *Peníze, banky, finanční trhy*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck.
- REJNUŠ, O. (2011). *Finanční trhy* 3., rozš. vyd., Ostrava: Key Publishing.
- ROBERTS, M., SUFI A. (2009). *Renegotiation of financial contracts: evidence from private credit agreements*. *Journal of Financial Economics* 93: 159–184.
- TOR, E., MILTORN, H. M. *Bank Intermediation over the business cycle*. *Journal of Money, Credit and Banking* 33(4): 876-899. doi 10.2307/2673927,
- VAN RIXTEL, A., GASPERINI, G. (2013). *Financial Crisis and Bank Funding: Recent Experience in the Euro Area*. BIS Working paper no. 406.
- SEKERKA, B. (1998). *Řízení bankovních rizik*. Praha: Profess. 203 s. ISBN 8085235560.

